

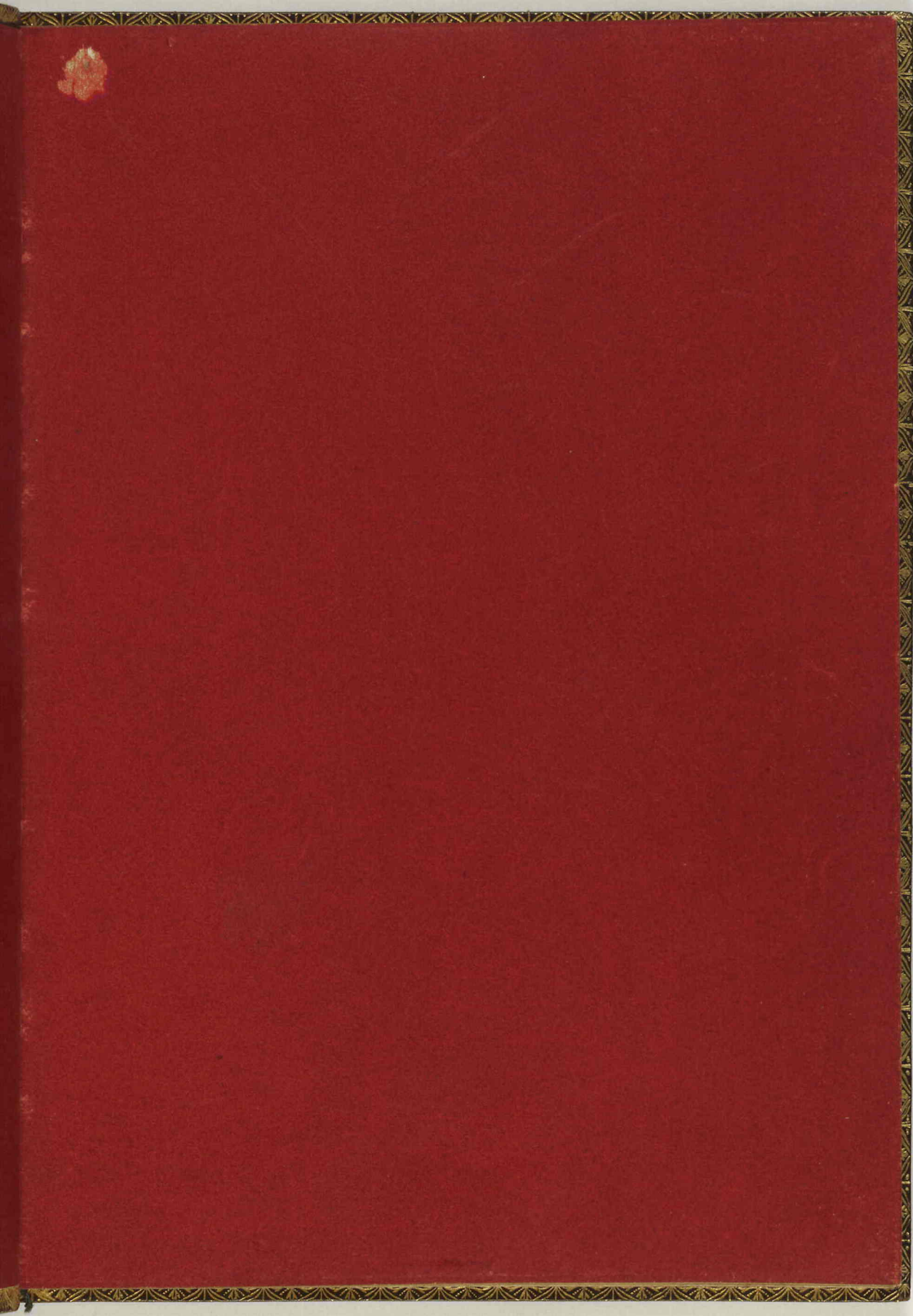

JOHN BOYD THACHER
COLLECTION OF
BOOK _____
1922 _____

John Boyd Thacher

In laudem Berenissi
mi Ferdinandi Hispaniarum regis / Bethi-
caë & regni Granatæ / obsidio / victoria / &
triūphus / Et de Insulis in mari Indico
nuper inuentis

In Bæthicū triūphū: cōgratulatio S. Brant.

Sí Fernande tibi possent mea carmina / laudís
Ferre aliquid: vel te concelebrare tamen:
Exigeres id iure tuo. q̄ Bæthica nuper
Tu virtute tua / regna vetusta capis.
Quæ iam mille / minus paucis / amissa p̄ annos
Machmeti dirum sustinuere iugum.
Subdita cunq̄ tibi dūtaxat **T**arracon esset:
Iam subit in titulos Bæthica magna tuos.
Victa etiam p̄ te **L**usitania: ferre tributum
Cogitur: atq̄ tua sunt tria regna manu.
Ordine tu certo / patriã prius esse fidelem
Fecisti: atq̄ duces sponte subire iugum.
Deinde satisfaciens tituloq̄ / bonoq̄ paterno:
Hispanos omnes tu facis esse tuos.
Iamq̄ tenes quicquid pyrenæo clauditur arcu:
Abluit & si quos magnus **I**berus agros.
Quicquid ab extremis disternat oceanus vel
Gadibus: addo etiam regna reperta mari.
O patria / o foelix **G**ermania: si tibi reges
Aut fortuna pares: aut deus ipse daret.
Credo equidem / cunctus nostris sub legibus orbis
Iam dudū foret: & clymmata cuncta soli.
Cōqueror ah qđ enī: cū **R**ex modo **M**axmilianus
Romani caput & sit decus imperii.
Qui maiora quidē iam dudū facta patrasset:
Si sibi tuta foret debita quæq̄ fides.
Et faciet maiora fide: modo fata secūdent
Et sua disponat prospera quæq̄ deus.

Caroli Verardi Cæsenatis Cubiculariū Pontificiū in
historiam Bætīcam ad R. P. Raphaelē Riariū
S. Georgiū Diaconū Cardīnalem.

Brefatio

Quoniam foelix ille venerāde præful: & iam pridē
ab vniuerso christiāo orbe: mille votis exop
tatus nunciū Romā puenisset: quo cogni
tum est urbē Granatā: cū omni eius regno: quod
per octingētos fere annos: impio Magmedis domi
nato oppressum fuerat: iugo seruitutis excusso: in
christi libertatē erectum / nūc tandem in potestatē
ac ditionē Fernandī & Hellisabes christianissimo
rum Inuictissimorūq; Hispaniæ Regis ac Reginæ
deuenisse: memet cōtinere nō potui: quin arrepto
calamo summā saltem huius rei litteris mādarem:
præsertim cū ob eam causam Pontifex ipse Maxi
mus: Senatus apostolic⁹: Populusq; Romanus / tā
ta victoriā exultans: quibuscunq; posset modis: læ
ticiæ suæ signa mōstraret. Templis omnibus sacra
fierent: Supplicationes per dies complures ad cun
cta puluinaria cōstituerentur: Gratia deo immor
tali ac diuo Iacobo Hispaniarum patrono ad aras
omnis agerētur: Vrbe tota longissimus sacerdotū
ordo diuinis hymnis & gratulationibus persona
ret: Noctem lampades flāmīs vincerēt: Interdiu

ludī per omnia fere cōpita celebrarentur. Hīc tau-
rorum venationem: quos expediti Iuvenes Iaculis
aut ensibus cōficerent: populo æderet: Ille pugnā
equitū leuis armaturæ qua potissimū Mauri vtun-
tur: exhiberet: Alius expugnationem vr̄bis Grana-
tæ cum summa omniū referret voluptate: Tu vero
omniū magnificentiam longe supergressus; quo sin-
gularem animi tuī lætitiā: quā ex hac christianæ re-
ligionis amplificatiōe cœperas: & simul amorem
obseruantīāq; quibus inclytos illos principes pro-
sequeris: ostenderes: speciosissimum currum: quo
iūdem de Baudelī Granatæ rege triumpharūt: tan-
to sumptu & apparatu: tantaq; pompa & splendo-
re induxisses: vt Senatus populusq; Romanus ve-
teres illos maiorū suorum triūphos iam pridē secu-
lis nostris incognitos nunc demū spectare sibi vide-
retur: & simul in circo ingentibus propositis præ-
miis celeberrimos ludos: in quibus equites grauis
armaturæ longis inter se hastis cum summa popu-
li voluptate cōcurrerēt: pluribus diebus ædidisses.
Itaq; ego tantoꝝ vestigia secutus: quo & ipse p̄ vi-
rili p̄te interiora animi mei gaudia: quo pacto pos-
sem cunctis aperirem: & simul nostrorum tempore
foelicitati quodā modo gratularer: vnus dūtaxat
diei: quo videlicet Vr̄bs Granata Baudelī regis bel-
lo iam fracti fameq; fatigati deditiōe recepta est: a-
cta cōplexus sum: historiāq; interlocutoribus p̄so-
nisq; ita cōtexui: atq; distinxī: vt totam rem ita vtī

gesta est: posset Populus Romanus nō solū aurib⁹
p̄cipere: verū etiā oculis intueri: eāq; tuo amplissi-
me Antistes: cui omīa debeo: nomini dicaui: tuoq;
acerrimo iudicio castigandā subieci. tibi enī vtpo-
te Regiē illoꝝ maiestati deditissimo: & qui i primis
hac nostra tempestate ingenis faues: & de eoꝝ stu-
diis ac scriptis iudicare potes: id muneris potissi-
mū debebat. Eam igitur cū tu magnope p̄basses:
cōfestim temporario / in tuis magnificētissimis aedi-
bus / excitato theatro: recenseri agiq; curasti. Tāto
autē patrū ac populī silentio & attentione excepta
est: tātusq; fauor ac plausus subsequutus: vt iam du-
dū nihil æque gratū ac iucundum auribus oculisq;
suis: oblatū fuisse oēs faterent̄. Quod ea potissimū
causa cōtigisse crediderim. q̄ res erat p̄ se ipsa gra-
tissima: & excellētis virtutis / q̄ Rex & Regina præ-
diti sūt: cōmemoratio: nobilibus & bene institutis
animis nō iucūdiſsima esse nō potest. Eandē histo-
riā: nō tam meę fame (quæ per exigua esse potest)
q̄ Regiē glorię studēs: eodē te hortāte: vna cū nō-
nullis carminibus: quæ Bartholinus Verardus ne-
pos & alūnus meus: facili & copioso adolescēs inge-
nio: me auctore lusit: vulgandā putauī: quo reliq;
etiā populis christiani noīs: qui dū agerēt interesse
nequiuerūt: tam præclaræ victoriæ. tātæq; virtutis
splendor illucesseret: possentq; hoc exēplo: admo-
niti reliqui Reges / ac principes nrī: intelligere q̄nto
gloriosius salutariusq; sit: p̄ religiōe nostra tuenda

vel amplíficanda aduersus eius hostes arma sume-
re: q̄ pro leuibus & caducis fortunæ muneribus (vt
sæpe solēt) inter se digladiari. Vale Pręsul optime:
humanitatis / ingenii / & modestię columen.

Argumentum

Rebus suis Rex Maurus cū diffideret:
Suos amicos consulit: variantibus
Sententiis quoq; incertus dimittitur.
Mox nunciū aduentu Thurcarū principis:
Spondentis illum inuasurum Trinacriam
Cum vere primo: confirmatur plurimum:
Diemq; lætum hunc / statuit in conuiuio
Luxu parato regio traducere.
Sed illud omne perturbauit gaudium:
Speculator hispanorū Regem nunciāns
Vrbem continuo decreuisse inuadere.
Post paulo Regis Numidarum litteris
Permagna pollicentis sibi auxilia
Erectus animo. præfectum cum copiis:
Hostilem mittit qui contundat impetum.
Sed territus postremo vxoris somnio:
Exercitusq; internitione cognita:
Bello fameq; fractus: ac demum omnibus
Rebus iam desperatis. ad clementiam
Confugit hostis: urbem / seq; tradidit.

Fernandus & coniunx summa cum gloria:
Granata & omni illius regno potitur.

Prologus

Salutem primū Spectatores optimi
(Quorū frequētia: vultuq; maxime
Lætor sereno) vobis summam nuncio.
Aures mihi dein si dabitis propicias:
Qua huc gratia prodierim: paucis eloquar.
Apporto non Plauti / aut Neuii comedias:
Quas esse fictas scitis omnes fabulas.
At nouam vobis veramq; fero historiam:
Per quam licebit nosse: vt summi principes
Fernandus & coniunx / domuerūt Bæthicam:
Regniq; Granatā caput: & finitimis
Terrorem populis adiecere Imperio:
Quod / fabulis si in uictis: tantam capere
Soletis pleno voluptatem pectore:
Quid quaeso res vbi narratur verissima:
Cognitioneq; digna: vos facere addecet!
Præsertim cum vlla hic tyrannorū scelera
Non sitis audituri: aut fastus regios:
Intolerandam vel bonis superbiam:
Quæ sæpe describi solent tragædiis.
Neq; audientur lenonum hic periuria:
Seruorum technæ: aut meretricum blandiciæ
Auara non vsquam lena hic inducitur:

Miles ve gloriosus: aut sycophanta impudens:
Edax ve parasitus: vel matrona impudēs:
Paterue durus: aut amator cupidus:
Et reliqua: quæ in Graiis nostrisq; comicis
Spectata præbent voluptatem plurimam.
Verum pudica / honestaq; hic sunt omnia:
Summoq; cuncta perfecta consilio
Virtute semper duce: fortuna comite:
Fides / boniq; mores / & probitas vigent:
Nullus superbiæ: nullus auariciæ est
Locus relictus: aut foedis amoribus.
Vos itaq; / virtutem qui facitis maximi /
Fauere nostræ decet huic historiæ:
Animumq; summo aduertere cum silencio.
Requirat autem nullus hic comœdiæ
Leges vt obseruentur / aut tragœdiæ:
Agenda nempe est historia: non fabula:
Adeste iam æquis animis: & pernoscite
Maurorum Rex en qui foras egreditur.
Suis cum consultoribus: sibi quid velit.

Baudelis Maurorū Rex / Hallatar / Ser-
raia / Habdisbar: consultores.

Rofecto quanto magis magisq; cogito: tã
to mihi res nostra duriore in loco esse vide
tur: dabitq; nimirū hic Rex Hispaniæ no-
bis magnū malum: cui quod remediū inueniam:

aut quid cōsiliū capiam: nescio. Ita nobis omnia ad-
uerfa: hostibus p̄spera cōtigere. Quicquid tentau-
imus frustra fuit. Spes haecenus vanæ: conatus ir-
riti fuere: Fame / omniūq; rerū inopia premimur:
hostis adest: Instat: nullā requiem fessis pr̄bet. In
vna deditiōe spes omnis ostendit: Quā tamen ita
abominor: vt emori per virtutē facius putem: q̄ ho-
stibus ludibrio esse. Proinde vos: quos semp̄ sup̄re-
mos habui comites consiliorū meorū: quicq; ætate
ac longo rerū vsu plus sapitis: mihi quid agendum
sit: consulite. Nam ego quidē ita sum animo per-
turbato: tot me excruciat curæ: vt quid mihi / regno
q; meo expediat: nō satis dispicere possim. Igit̄ tu
Hallatar: qui dignitate præstas: edissere nobis qd
sentias. **HALL.** Graue onus optime Rex meis
humeris imponis: qui me iubeas imparatum tanta
de re ex tempore dicere: maluissēq; vt hi collegæ
mei: priores sententiā dixissent: quo plus ad cogitā-
dum spaciū haberem: & simul eorū prudētia instru-
ctus: ad dicendū paratior accederem. verū quando
ita iubes: parebo: atq; animi mei iudiciū paucis ape-
riam. Nō clam me est Inclyte Rex: quot damna /
quot incōmoda / quot clades (quorū nō postrema
pars fui) in hoc diuturno & calamitoso bello: ab ho-
stibus passi sumus. verū nō vsq; adeo vires imperiū
tui fractæ sunt: spes opesq; cōciderūt: vt nisi dedi-
tionē feceris: salus desperāda sit. Nam p̄ deū imor-
talē: primū cōsidera robur ac multitudinē militum

tuorū sexaginta milia & eo amplius lectissimoꝝ ac
fortissimoꝝ peditū: vrbe suo firmo p̄sidio nō ex-
uta: in aciem educere potes. Cūspice hūc splen-
dorē equitū: quātus sit in eis vigor: quāta rei mili-
taris sciētia: q̄ ad pugnandū p̄mpti: & ad decipiē-
dum hostem edocti sint: meditare. Deinde cogita
quāta subsidia ab Rege Numidiæ: Mauritaniazq̄
principibus: & ab ip̄o Thurcaꝝ Impatore sperare
merito possis. An est verisimile: hoc inclytū regnū:
quod ī vltio Europę angulo: tāta cū n̄ra: atq̄ adeo
oīm Mahumetis sectatoꝝ gloria: & summa cōtra
christianoꝝ ignominia: annos circiter octingentos
p̄seuerauit: eos passuros nūc opprimī: pessundari:
atq̄ deleri? At enim dices: cur tā diu subsidia: si vlla
missuri fuerāt: distulerūt: & donec in extrema con-
stituti essemus necessitate: expectādū putauerūt?
Multę possūt esse causæ: quę illos ab hoc honesto
ac debito officio / quę nos latēt: retardarūt. Sed illa
in apto est: q̄ existimarūt nos n̄ris opib⁹ ac virib⁹:
vt maiores nostri fecerūt: ad resistendū hosti para-
tos satis esse: neq̄ fieri vnq̄ posse crediderūt: vt tot
opida: tot castella: tot vrbes arte ac natura muni-
tas: pugnacissimo milite: instrumēto bellico: omni
q̄ reū copia instructas: tā cito amitteremus. Nunc
vero cū res n̄ras in angusto sitas esse: atq̄ in id p̄pe-
deductas discrimē animaduenterit: vt nisi celeriter
succurrat: aut turpis deditio: aut dirū huius vrbis
excidiū: cū maxia oīm nostrū strage sit futuꝝ: ve-

risimile nō est. Mauros potissimum: qui in p̄ximo
sūt: nō totis viribus in auxiliū nostrū descensuros:
cū p̄sertim eos nō lateat incendiū nostrū ad eos
pertinere. In p̄verbio est: **Tua res agit paries cum
p̄ximus ardet.** Num enim sperare possunt Regē ac
Reginā Hispaniaꝝ: quorū hī sūt spūs: ea (si de ho-
stibus verum fateri libet) magnitudo animi: vt vni
uersus orbis eorū cupiditati satis esse non possit: si
tuo indyto hoc Regno p̄ victoriā (quod dii omen
auertāt) potient: quieturos esse: & nō statim omni-
bus imperii sui viribus: totaq; bellī mole in Africam
trāsmīssuros! Quare tuā istā Rex animi magnitu-
dinē atq; cōstantiā mirifice laudo: q̄ p̄stare existi-
mes: p̄ virtutē emori: q̄ deditiōnē facere. Nā qd est
aliud hostibus: p̄sertim christianis: quibus cū tā-
to odio dissidemus: se dedere: q̄ in miserā / turpē /
ac p̄petuā seruitutē se ac liberos posterorūq; oīs suos
tradere! Quod si nos amici forsan deseruerit: auxi-
lia sperata defecerint: virtutiq; nostræ fortuna inui-
derit: nōne p̄stabilius est viroꝝ more pugnantes
occumbere: & nō incruentā hostibus victoriā re-
linquere: q̄ aut exutos libertate (quā nemo bonus
nisi cū anima simul amisit) in p̄dam & ludibrium
trahi: aut veluti pecudes ab hostibus trucidari! Sa-
guntini in hac terra hispania (vt in historiis memo-
riæ proditum esse accepi) quo Romanis: quibus
cum foedere & amicicia iuncti fuerant: fidem serua-
rent potius quā se Hannibali dederent: immani in
foro excitato rogo: se suosq; atq; / insup opes omēs

igni ferroq; corruerūt. Ergo quod illi / p̄ fide Ro-
manis seruāda / fecerūt. Nos p̄ aris. p̄ sanctissimis
focis. pro delubris atq; templis: postremo pro ea fi-
de: quā deo n̄ro & clarissimo eius propheta Mahu-
meti debem⁹: si ita necessitas (quod minime reor)
cogat / facere recusabimus? Huc accedit q̄ nu nquā
eundē cursum ac tenorem fortuna seruat: Nū ho-
stibus fauet: forsitan post paulo / tibi ac tuis arride-
bit: Qui scis an ita di fata ordinarint: vt Maurorū
in Europa Imperiū / magno motu cōcuterent: poti-
us q̄ euerterent: admonerētq; nos imbecillitatis hu-
manæ: cuius nimia in secundis rebus obrepit obli-
uio? Igitur Rex (ut iam dicendi finem faciā) te hor-
tor: vt bono fortiq; animo sis. virtuti militū tuorū
confidas: externa auxiliā nō desperes: & postremo
Deum nostrū: cū propheta suo Mahumete: p̄ hoc
imperio quod suū esse nouit: pro aris atq; templis
suis: si eum sancte pieq; coluerimus / ac nobis ip̄i nō
defuerimus: pugnaturum: nostræq; virtuti ac pieta-
ti non defuturū esse cōfidas. **BAV.** Non inuito ad
aures meas tua istęc peruenit oratio. Nam vt fortē
virum / & ætate integrum militem decet: bene spe-
ras: meq; vt idem faciā: multis rationibus exemplif
q; adhortaris: & sane: modo id fieri possit: magno-
pere huic faueo sententiæ. sed me multa p̄turbant:
quæ alias proferentur. Nunc libet ordine sententi-
as vestras exquirere. Dic igit̄ Serraia: meq; si potes
prudēti tuo cōsilio: ex tantis curis miserisq; exime?

SERRAIA. Difficile est id quidē optime Rex. & quod præter deum vix quenq̄ hominū præstare tibi posse arbitror. **BAV.** Cur quæso? **SERRAIA.** Quia in tāta aduersitate fortunę: vix optari fas est: vt curis molestiisq̄ plurimis careas: etiā si miserias euaseris. **BAV.** Recte ais. neq̄ id ego propterea dixeram: q̄ me curis molestiisq̄ vacuū esse posse sperarem: Sed te vt hortarer: consilio quo polles plurimum: me iuuares. **SERRAIA.** Vtinam ea esset in me prudentia: quā mihi tribuis: quam ego mihi neq̄ sumo: neq̄ arrogo. **BAV.** Pro modestia tua id facis: at ego q̄tum prudentia valeas. re ipsa expertus intelligo: vtinamq̄ tibi bene monēti hactenus obtemperassem: Nam meliore fortasse in loco: q̄ nunc sunt: res nostrę forent: Itaq̄ aperi mihi sensū animi tui: neq̄ expectes: vt te interpellem. libētius enim vt Hallatarem modo audiam: perpetua oratione sententiā tuam explicantem. **SERRAIA.** Postq̄ ita vis. parebitur tibi. Quā vellem Rex vt rebus nostris ita fortuna arrideret: vt merito possem Hallataris: quem sedulo dixisse credo: sententiā confirmare: ac tibi spem aut victorię: aut saltē defensionis iniicere. Nihil enim libētius fecissem: Sed si res: q̄tum ego iudico: non sinit: facius esse duco: vt tibi vtilia & vera consulam: q̄ iucunda & magnifica dicendo: vana spe te interim lactem: ac gratiā studeam aucupari tuā Paulopost vero in eum locū res deducatur: vt ipsa si cupiat salus: te ac tuos ser-

uare nō possit. Quid est enī quod nobis spem vllā certā prēbere videatur: siue hostiū opes ac vires. siue nostras diligēter pensitauerimus? Nonne omīa victoriā illis pollicerī: nobis pñiciē: & huic vrbi excidium: nisi nobis mature consuluerimus: minitari vident? Reminiscere quæso (licet molestū sit) quotiens p̄ hosce decē annos: quibus dirū hoc bellum frustra propulsare conamur: exercit⁹ tuus fusus fugatusq; sit: quotiēs castra capta atq; direpta. Quot castella: quot opida. quot vrbes: quæ adeo manu & natura munitæ fuerāt: vt hostes: nisi a cœlo venirēt: cōtēnere posse viderent: partim vi & armis. partim terrore subactæ. in potestatē hostiū deuenirint: Ad quod oppidū vnq̄ hispaniæ Rex admouit exercitū: quod non cœperit: quid concupiuit: quod nō affecutus sit: quocunq; se cōtulit: virtutē eius fortuna comitata est. Quid nunc opus est: vt dāna: iacturas: clades & calamitates: quas interim passi sumus: cōmemorem: cum eas: etiā si cupias obliuisci nō possis: & hoc nihil aliud foret: q̄ obductum paulisper vulnus exulcerare. Hæc igit̄ omitamus: cōsideremus si placet hostis potentiā. Longum esset referre quot vrbes: quot prouīcias: quot regna possideat. At nō habundāt iis rebus quę bello vsui sunt: immo pręter cęteras prouīcias: iis refertæ sunt maxime. vt enī omittam q̄ frumētī vini cęterarūq; rerum ad victum pertinentium hispania feracissima est: & equoꝝ mltitudine ac pñicita-

te reliquas anteit puincias: Sicília quę Fernãdo pã
ret: frugũ mater appellat: Equos mittit oĩm belli-
cosissimos. Calybes / ferrũ / tãta copia sufficiũt: vt
inde in ceteras orbis partes asportet. Auro vero:
quo nõ minus q̃ ferro bellũ administratur: hostes
habundare quis dubitet? Cum Tagus & alia nõnul-
la eorũ flumina harenis aureis fluere dicant. Nam
de militũ numero quid attinet dicere? cum tanta se
illi sponte multitudo offerat: vt plures quotannis
sint domũ dimittendi: q̃ ad bellũ cõuocandi. Qua-
le vero & quantũ sit eorũ robur: quæ in cõmitten-
do proelio alacritas & audacia: In perseuerãdo cõ-
stantia: quantus in dimicando mortis cõtemptus:
vt aut vincere aut mori parati sint: sæpius q̃ e re nra
esset experti didicimus. At dicet fortasse quispiam
exercitus ipse inuictus est. fateor. Sed ducẽ & impa-
tore: qui illum norit regere: indiget. vtinã ita esset:
nam nõ foret necesse nos nũc tãta cũ sollicitudine:
& animi anxietate his de rebus consultare. Sed ha-
bet (habet inquã) ducẽ: cui nulla earũ rerum: quæ
in perfecto & cõsummato imperatore exigunt. de-
sit. imo adsint omẽs cumulatissime. Inuita hoc in
loco versatur oratio mea. cogitur enim de acerrimi
infestissimiq; hostis nostri laudibus differere: sed
tantas vires habet veritas: vt etiam ab inuitis ho-
stibus veram confessionem extorqueat. Quæri-
tur in summo Imperatore rei militaris scientia. At
Rex Hispaniæ in armis (vt ita dixerim) natus: ibi

adoleſcentiã: ibi iuuentutem: ibi mediã ætatem
exercuit. Nam pene puer: bello: quod cum Barci-
nonẽsibus & aliis populis deſciſcentibus a patre ge-
ſtum eſt: paternis auſpiciis militauit: in quo diffici-
le dictu eſt (vt memorãt) quantã indolem virtutis:
quot ſigna fortitudinis: magnanimitatis ac futuræ
probitatis oſtẽderit. Eo vero adhuc prætextato cũ
Luſitanix Rex magni vir animi ac virtutis vniuer-
ſam fere Hiſpaniã citra Iberum: infinito pene exer-
citu inũdaſſet: ac fauẽtibus pluribus eius regni prin-
cipibus & tetrarchis. iam Castellæ regno tanq̃ opi-
mẽ prædẽ incubaret. Fernãdus: hoſtis nũc noſter:
tãta celeritate: tãta virtute: tãta deniq; foelicitate il-
lum ex Castellæ regno expulit: vniuerſam Hiſpani-
am: quæ ad ſe dotis iure ſpectabat: recepit ac pacã-
uit: vt nõ homo: ſed numen aliquod de cœlo dela-
pſum tantũ bellũ: tã inſteſtinũ: tantis viribus omni
ex parte ſubnixum tam breui confeciſſe videretur.
Noſcum vero cum decimũ iam annum: & quidẽ
ſemp victor pugnauerit: quod genus belli: quæ di-
micatio: quẽ diſciplina militaris: quẽ calliditas: aut
in cõparandis hoſti inſidiis: aut deuitandis: & cete-
ra id genus: ei ignota eſſe poſſunt: ac non aſſiduo
uſu pcepta & cognita? Virtutes Imperatorias quẽ-
ris? At quanta ſit Fernandĩ in ſubeundis periculis
conſtantia: in rebus moliendis efficiendisq; veloci-
tas. in negociis laboris patientia. in agendo indu-
ſtria. in prouidendo cõſiliũ: Ad hæc quãta ſit eius
aĩ mignitudo. mortis cõtẽptio. verẽ gloriẽ laudisq;

cupido. solertia. innocētia. rebusq; in omnibus tē-
perantia: & nos ip̄i maxima ex parte sumus expti:
& tot victoriæ maxima eius virtute summa cū glo-
ria partæ declarant. De Auctoritate in Rege præ-
fertim / superuacaneum est dicere: quem omnes so-
cii ac populares colunt ut deum: nostri metuunt vt
pestem. Iam vero foelicitate quanta is esse putan-
dus est: qui fortunā ipsam in omnibus bellis: in po-
testate habuisse videatur: qui omnia sua cōsilia ita
gubernarit: p̄spereq; perfecerit: vt ad extollēdum
exornandūq; ex hominibus cū virtus & fortuna cō-
tendisse credantur. Cōsideremus porro aduersum
hæc omnia: quæ præsidia belli: quæ spes nobis sit re-
liqua. Virtuti tuorum militum fidere nō potes: cū
omne robur exercitus: superiorib⁹ bellis / & Malacē-
si Bastensiq; potissimū cladibus amiseris: vt enim
quisq; fortissimus & audacissimus fuit: ita prim⁹ in
acie cecidit. Si non virtus: at multitudo fortasse mi-
litum tibi auget animos. sexaginta milia peditum:
& eo amplius: vt Hallatar noster dixit: in acie edu-
cere potes. Sed hæc si ad exercitum hostiū compa-
rentur: quid sunt: aut quid possunt? In quo etiam
illud inest incōmodū: quod quo maior est turba:
eo citius: si nō bello: at fame ac peste: conficietur.
Cōferre vtriusq; exercitus inter se duces: odiosum
sane est. Sed si verū fateri volumus. licet Rex sis cō-
silio prudēs: in præliis audax ac manu promptus:
non potes tamen cum Fernando iure comparari a

quo sepius victus: & semel captus: quantum ille in bello valeret: tibiq; præstaret: tute ipse sensisti. Extrema vero auxilia tam diu frustra expectauimus: vt stultum esse putem in eis spem vllā ponere: præsertim cū ita ferro / fame / incōmodisq; omnibus vr̄geamur: vt bellum trahere: diutiusq; ea expectare non detur: In præsentiq; nobis deliberandū sit: vt aut omnes moriamur: aut deditiōnē faciamus. Et profecto licet vtrunq; sit durū: tamen si ex duobus malis: minus eligendum est: deditiōnem potius faciendam suadeo. Ad quod potissimum te hortari debēt: Regis ac Reginæ hispaniæ tum singularis humanitas / mansuetudo / facilitas: Tum summa in promissis constantia & fides: & aduersum eos: qui se sponte dediderūt: inaudita clemētia. nā eos tam benigne tam indulgēter tractare dicūtur: vt nō seruatorum (quod iure belli possent) sed amicorū & sociorum quodā modo loco habere videantur: eosq; suis legibus atq; institutis: suo ritu ac cerimoniis viuere patiantur. Vt igitur in pauca cōferam. cum neq; ip̄i: ad resistendū hostis potētiae ac virtuti pares simus: neq; diutius obsidiōnē / ferro ac fame vrgentibus / tolerare possim⁹: neq; in externis auxiliis: iā pridē frustra expectatis: spem habere debeamus. Cōtraq; liceat plurimū benignitati & clemētiæ Regis ac Reginæ confidere: q̄ primū deditiōnem faciendā esse cēseo. **BAV.** Dic tu abdisbar. **ABDIS.** Tam multa sunt in vtrāq; ptem & ab Hallatare a-

animose: & a Serraiā dicta sapiēter: vt illis auditis
magis sim animi dubius: q̄ si in inītio mihi senten-
tia dicēda fuisset. Itaq; cum ea res in consultatiōe
veniat: qua nulla maior excogitari queat: quippe
in qua de fortunis omnibus: de liberis ac cōiugibus
nostris: de vita: de libertate: de aris atq; templis a-
gatur: ego amplius deliberādū censeo. **BAV.** Me-
rito vos omnes laudo: nā & si vestris variis senten-
tiis: satis me incertum dimisistis: tamen his hinc &
hinc auditis: videor p̄p̄modū quid mihi / Regno
q; meo expediat: posse dispicere. Quanq̄ autem in
Serraiā sententiā: animus magis inclinare videtur:
tamen quia a sapientibus viris solitum dici audio:
Consulendū cūctanter: agendū vero esse celeriter.
Placet in aliū diem: iuxta Abdīsbaris consiliū: hāc
cōsultationem reicere. Ite igiŕ vos intro: & ad suū
quisq; munus redite: ac sup̄ his etiā atq; etiā cogitā-
tes: parati estote: vt cū vos iterū cū aliis nostri Re-
gni p̄ceribus: quibus cū / placet hęc cōmunicari: in
conciliū euocauero: nihil moræ sit: quin pari cōsen-
su: recte sapienterq; mihi consulere possitis. Tu ve-
ro Abdīsbar: ne a latere meo discesseris. nam est:
quod te velim. **ABDIS.** Ego vero nusquā abeo:
& ad tua iussa præsto sum.

Speculator Ragel. Baudelis Rex. Abdīsbar.

Ubi nunc ego Regem quæram: aut quo pri-
mum intendam? Nam nunq̄ eodem in lo-
co quie scit diu: nunc vrbis mœnia lustrat:

defensoresq; in propugnaculis disponit: nunc in ar-
ce: quæ ad defensionem oportuna sunt: parat: mo-
do hanc portam: quæ recta ad hostes tendit: pau-
lum egreditur: vt inde quid hostes moliantur p̄spe-
ctet: aut primus audiat. q̄ vellem eum nūc obuiam
dari: ne mihi in arcem transcurso opus esset: & hoc
amplius ad lassitudinem adderetur. **BAV.** Abdif-
bar. Quem video horsum tendere: est ne hic specu-
lator Ragel: an non est? **ABDIS.** Certe ipsus est.
BAV. Nō temere esse arbitror: q̄ sic festinat. **Hei**
miserō mihi. **ABDIS.** Quid times? **BAV.** Quia
per hæc tempora: ita sum assuetus audire quæ no-
lo: vt semper cum nunciū quempiã conspīcor: malī
quid animus p̄sagiat mihi. **Heus Ragel.** Quo p̄-
peras? **RAGEL.** Hem. Quis me vocat? **BAVD.**
Respice ad me: & scies: **RAGEL.** Opportune. ad
te ibam. **Salue Rex.** **BAV.** Quid affers? læta ne:
an tristia? **RAGEL.** Non hercle certū scio qualia
sint. Illud dicam: quod vidī. **BAV.** Expedi. **RA-**
GEL. Iam. Verū sine me: si libet: vel paulisper re-
spirare: nam p̄ cursu vix loqui possum. **BAV.**
Mos gerañ tibi. Eia eloquere iam. **RAGEL.** Elo-
quor. Cum essem in specula: ad eamq; partem: que
ad mare vergit: oculos conūcerem: prospexi quos-
dam nouo habitu: quem nunquā ante hac viderā:
horsum ad mœnia tendere: statimq; cucurri: vt id
tibi nunciarem. **BAV.** Amici ne a n̄ hostes esse vi-
si sunt tibi? **RAGEL.** Nescio. illud scio: q̄ prope-

rantes veniebant. **BAV.** Hostes sunt igitur. **AB-**
DIS. Qui scis an iccirco properet: ne Hispanoꝝ:
 (qui omnia fere circum obsident) custodias elapsi:
 iterum in eorū insidias inciderent: ab iisq; caperen-
 tur. **BAVDELIS.** Omnia timeo: & quid timeam
 nescio. **ABDISBAR.** Desine quæso male suspi-
 cari: & ad eas miserias: quas res ip̄a: & aduersa hæc
 tempora ferunt: metum & sollicitudinem (vt reor)
 vanam aduicere. **BAVDELIS.** Cedo Ragel: qua-
 lis fuit habitus iste quem dicis? **RAGEL.** Censen-
 me potuisse ex specula tam cito omnia considerare
 ac perpendere? Illud tibi affirmare possum: q̄ eo-
 rum habitus propior nostro q̄ Hispanico visus est.
ABDIS. Rex ne dubita: nam nisi me animus fal-
 lit: amici sunt. **BAVDELIS.** Ita deus faxit. Sed
 opportune adest Bomilcar alter speculator. **AB-**
DIS: Hic te certioꝝ reddet.

Bomilcar. Abdisar. Baudelis Rex.

Quis me vnq̄ fuit foelicioꝝ nūcius? Nemo
 hercle quisq;. Nam tantum boni Regi ap-
 porto: q̄tum a dis vix audeat optare. Sed
 vbi eum quæram? quem perconter? **ABDIS.** Au-
 din tu illum? **BAV.** Audio: sed quid dicat nō satis
 intelligo. **ABDIS.** Lætus est. **BAV.** Ita videtur.
Heus Bomilcar. BOMIL. Haud mirum est reuo-
 cari properantem de via. Quis me vult? **BAV.** Is
 qui tibi imperare potest. **BOM.** Hem. saluus sis
 Rex. te ipsū quærebam. **BAV.** Quid est Bomil-

car. quid affers? **BOMIL.** Affero nuncium: cuius te maxime participem fieri velles: si scires quantum in eo sit boni. **ABDIS.** Dixi tibi te frustra timere? **BAV.** Explica ergo quamprimum quid apportes: & metum: in quo nunc sum: adime. **BO.** En adimo. Legati Thurcarum Imperatoris ad te cum muneribus veniunt. **BAV.** Quis id scis? **BO.** Quippe qui ex ipsis audiui. Nam: ut diligentis speculatoris poscebat officium: illis visis: curavi ut scirem qui nam essent: & quid ferrent: quibus cognitis ad te quamprimum aduolavi. **BAV.** Diligentiam tuam laudo. O summe rerum opifex gratias tibi ago: quod ex tot vnus tandem latus allatus est nuncius. **Abdisbar:** propera illis obuiam: atque huc ad me quamprimum eos adduce. Nam ubi intus quae opus sunt facta: impauro: mox huc reuertar: ut legatos hic coram omnibus honorifice excipiam: quo populus qui iam diffidebat rebus suis ac nostris: horum aduentu aliquotulum a malis respiret. Vos ad speculas vestras redite: atque heus curate: ut ita diligenter obseruetis: quae apud hostes gerantur omnia: ut ne musca quidem illic se commouere possit. quin a vobis statim certior fiam.

Legatus Baiazit Imperatoris Thurcarum.
Abdisbar. Baudelis Rex Granatae.

O Ici non potest quanta me coeperit voluptas postquam Granatae moenia perspexi. Tot enim pericula maris ac terrae in tam longa peregrinatione passus sum: ut nunquam me huc incolumen

peruenturę putarę. **ABDI.** Nō mirum si gaudes.
Quid est enī iucundius: q̄ extra picula positū: prę-
teritorę laborū recordari. Sed Rex egredit̄. **LEG.**
Salue optume Rex. **BAV.** Et vos saluete. **LEG.**
Magnus Thucraę Impator cū his litteris ad te nos
ire iussit: quas vbi legi mādaueris: quod veniamus
explicabimus. **BAV.** Lege has Abdifbar. **ABD.**
Cedo: Soltan Baiazit magnus Thucaę Impator
Baudeli Granatę Regi. S. P. D. Qui tibi has red-
didit familiaris noster est magnę apud nos auctori-
tatis & gratię: ei mādauimus: vt nōnulla nr̄is verbis
tibi nūciaret. Quare fidē ei habeas: & quę ex eo ac-
ceperis: putato ex me ipso accepisse. Vale ex vrbe
nr̄a Cōstantinopolī. x. kl̄. Octobris. **LEG.** Optu-
me Rex magno animi dolore nup̄ affect⁹ est incly-
tus imperator Thurcaę: q̄ accepit ex tā munito &
viris / armis / equisq; affluētī regno: nihil tibi reliquū
esse pręter hęc vnā vrbe imperiū tuī domiciliū: &
tot quondam Regum potētissimorum fortissimo-
rumq; parentem: quos ferunt vniuersę Europe: po-
pulisq; Christiani nominis sæpe terrori fuisse. Reli-
qua omnia oppida / castella / vrbes / puinciasq;: par-
tim belli impetu & terrore percussas deditōne fa-
cta: partim & maiore quidē ex parte: vi ferroq; ex-
pugnatas ac direptas: in hostiū tuorę: imo cōium:
deditōnem iusq; cōcessisse: metuendūq; esse: nisi tibi
aliū de succurrat: me cū magna tua tuorūq; clade:
& simul Mahumetis sectatorū ignominia: aut ho-
sti succumbas: aut turpē deditōnē facere cogaris.

Cunq; animaduerneret: hoc incendiū: nisi celeriter
extinguaſ: aut saltē subductis fomētis imminuaſ:
facile poſſe latius diffundī: & Affricā primo: deinde
etiā Aſiam fortaffe corripe: ſtatuit ad cōmune
incendiū extinguedū: cōibus quoq; viribus occur-
rere: & p virili pte: tibi regnoq; tuo: q̄ poſſet ope:
nō deeſſe. Ita q; nos huc ad te legatos miſit: q̄ ver-
bis eius polliceremur: primo quoq; tpe: quo tempe-
ſtiuū eſſet ad nauigandū mare: eū ingētī claſſe Si-
ciliam Sardiniaq; inuaſuſ: & ita illic omnia igni fer-
roq; vaſtatuſ: vt Hispaniæ Rex: ſuoſ clade pcul-
ſus: & in diuerſa diſtractus: ab hoc affecto & ppe-
iam cōfecto bello deſiſtere: ſuiſq; opem ferre: ac po-
tius de ppulſando q̄ de inferendo bello cogitare co-
gatur. Non minus autē libenter huc ad te ſubſidia
impator meus mitteret: niſi p tanta terrarū ac ma-
ris ſpacia abs te diuiſus: id ſibi difficilimū periculo-
ſiſſimūq; fore exiſtimaret. Quā ob rē optime Rex
eius noīe te bono erectoq; aīo eſſe iubeo: hortorq;
vt interim has bellī difficultates ac pericula: lōgæq;
obſidionis moleſtias / patiēter ſubſtineas: & q̄d uis
potius in animū inducas: q̄ deditiōnē facere. Id eſt
enim Chriſtianoſ ſupbiæ ludibriū eſſe: & in turpē
ppetuaq; ſeruitutē te / tuoſq; tradere. ſperesq; deos
& homines auxiliō tibi nō defuturos: niſi p ignaui-
am / puſillanimitatemq; (quod de tātæ virtutis viro
nefaſ eſt ſuſpicari) prius tibi ipſe defueris. Mune-
ra aut hæclæto aīo vultuq; ſuſcipe: ea enim tibi de

more Baiazit mittit: vt sint foederis & amiciciae inter
vos certissimum pignus & monumentum. BAV. In tpe
ipso Legate carissime: cum istis mandatis te inclytus
Impator tuus: & ipsa (vt reor) fata miserunt. Ita enim
era bello fractus: tot curis fatigatus: tot malis: tot
aduersis casibus oppressus: ita spes oes tanquam vanae
ex animo exciderant: vt iam nihil fere aliud quam de faci-
enda deditioe cogitarer. Nunc quando tam oppor-
tunum subsidiuum mihi Baiazit pollicetur: certum est omnia
experiri: extrema quaeque pati: etiam si ad humanos ci-
bos redigeremur (vt in similibus) aut forte minoribus
casibus Hierosolimitanos obsidete Tito: ac plerof-
que alios populos fecisse tradunt (potius quam deditioem
facere. praesertim cum plura Impatore tuum quam pollice-
atur: re ipsa praestitumque confidam: ea animi magnitu-
dine: ea potentia: ea postremo fide illum esse omnes
praedicant: statuique non committere: vt quando dii ho-
minesque nos adiuuant (quod bene abs te dictum est)
nobis metipsi defuisse videamur. Gratiam autem quam
pro tantis erga me meritis illi referam: in hac praesertim
afflicta fortuna nullam habeo: sed sperare debet illum
quem pie colit communem deum. qui beneficia hominum audit
ac videt: & pro meritis unicuique iusta praemia tribuit.
gratiam sibi cumulatissimam relaturus. Ego vero si eius
ope (quod spero) seruatus fuero: hoc imperium: hanc
regiam dignitatem: & postremo hanc animam ipsam: quam
spiro: illi acceptam referam: memoriamque tanti beneficii
colam beniuolentia sempiterna. Munera vero liben-

ter accipio: eaq; nō tantū vt amiciciā ac fœderis no-
stri: sed fidei: quā mihi seruaturus est: firmissimum
pignus: perpetuūq; monimentum inuiolata custo-
diā. Vos munera istac intro auferte: ac dicite archi-
triclino vt cœnam mihi & his nobilibus hospītibz
regio luxu paret: volo enim nos hūc diem lætum fe-
stūq; agere: & cū omni gaudio & alacritate celebra-
re. Tu vero legate cū tuis regiam ingredi: vt dū
ego sacrificiis inter sum: ac deo nro p̄ tantis meritis
grās ago paulisper requiescas: & postea simul me-
cum in cœna recreeris. **LEGAT.** Ego vero acu-
bens: nam de via fessus: quiete præsertim indigeo.

Fernandus Rex: Helisabe Regina.

Petrus Mendoza Cardinalis.

Quis hoc non admiret: tanta hos perfidos
mauros præditos esse pertinaciā atq; ve-
cordiā: vt cum undiq; adeo circūsepti: vt
vix quisquā nisi p̄ incertos tramites & loca feris: ca-
pris pene inuia: ad eos penetrare possit: cum armis
nostris obsistere: famem diutius tolerare nequeāt:
tamen deditiōnem (quam se dudum ostenderant
esse facturos) procrastinent: & animū nostrum iam
ad maiora tendentem: in hoc segni bello detineāt
occupatū. Nam si in aciem sæpe prodirent: minus
ægre ferrem has obsidendi molestias. Sed post pri-
ma illa proelia. quibus nostrā militūq; nostrorū vim
ac virtutem senserunt: semper se vallo ac mœnibus
tutati sunt: nec aperti certaminis copiam vllam fe-

cere. **REG.** Sapiūt mea quidē sentētia. nā stultif-
simi forēt: si virtute ac viribus inferiores cū superiore
cōtēderēt. **REX.** Quid igī faciem⁹? **REG.** Nem-
pe vt cōepisti. Cū opus est fortitudine: aliisq; belli-
cis virtutibus: qbus polles plurimū: vt illis vtaris:
Cū opus est patiētia: ab q nō nunq (quę tua est ani-
mi magnitudo atq; ferocia) videris abhorrere: eam
quoq; amplectaris. oīa enim tps habēt suū. Nunc
meo iudicio: patiētię tps est: vt videlicet postq hi-
ems grauis instat: neq; manū cōserere audēt hostes
neq; sine manifesto piculo ad Urbis moenia tāta mi-
litū frequētia: tot scorpionib⁹: balistis: tormētisq;
bellicis munita: licet exercitū admouere: tuę militū
q; salutī cōsulas / & æquo aīo has belli moras pferas
CAR. Sapiēter: more suo: Regina tibi cōsulit inui-
ctissime Rex. Nā capitis adire periculū: nisi neces-
sitas vrgeat: nō pbo. Et sane qto magis exupas vir-
tute: tāto æquius est reginā: atq; adeo nos oēs: qui
ex te pendem⁹: de tua salute esse sollicitos: omnes
q; casus: q homini accidere pnt: maturius expende-
re: & nōnunq fortunā nimīū fauētē metuere. **REX.**
Fateor ita esse vt dicitis: sed tñ strenuis ducibus ve-
tus illud verbū in ore semp esse cōsuevit: Non sine
periculo fit magnū facinus ac memorabile. **REG.**
At id periculū vbi de vita agatur: te adire minime
velim: Qui scis an breui: si paulisper modo queue-
ris: veniam hostes oratū venient: seq; cū id minus
existimes: vltro dedant? **REX.** Nīmī sero id fa-

cturos arbitror: nisi eos omnibus modis & artibus
terruerimus: nisi eos nunquam passi fuerimus quiesce-
re: nisi postremo omnes nos aditus explorare: omnes
ad expugnationem Urbis vias tentare persenserint.
CARDI. Video te Rex inuadendae Urbis cupiditate
flagrare: quod magnopere laudo. Nam id magnitudi-
ni animi debet ascribi: verum a Reginae consilio:
quo te ad patientiam adhortatur: non sine magna
ratione discedendum puto. Nam si tibi iucundum est:
gloriosumque existimas: in proeliis sepe versari: consyde-
res etiam oportet: non minorem fere gloriam consecutum
esse Fabium Maximum quam Scipionem. Si quidem Hani-
balis Scipio in acie vicit: eundem antea Fabius iuue-
niliter exultantem patientia sua domuit: & ut vinci
posset effecit. Ille africanus cognoscendus est. Hic im-
perii scutum: & rei Romanae restitutor a populo est vo-
catus. Imitatus es hactenus Scipionem fortiter dimi-
cando: imitare nunc paulisper Fabium sapienter cun-
ctando. **REX.** Laudo consilium vestrum: & eo
vitar suo loco & tempore. sed mihi nunc aliud suadet
ocasio: quae pretermittenda non est: Nam & Scipi-
onem: quem me dixisti hactenus imitatum: & ve-
re dixisti: utinamque ut eius virtutem sequor: ita as-
sequi possem. sed Scipionem solitum dicere accepimus.
tunc esse cum hoste confligendum: cum aut
necessitas incidit: aut obuenit occasio. **REGI-
NA.** Dic obsecro mi vir: quae est ista occasio: quam
tibi in praesentia secus quam nos consulimus: suadere

dixisti? **REX.** Dicam: neque enim fas est quicquam vo-
bis esse absconsum ac reconditum. sed animum aduor-
tite. **REGINA.** Istic sum. **CAR.** Et quid ego.
REX. Explorator Didacus modo nunciauit defen-
sores paucos esse in moenibus: eosque patientia no-
stra: quia proximis diebus paulisper quiescere per-
missi sunt: factos esse multo negligentiores solito.
Idem ait se adnimaaduertisse in posteriore Urbis par-
te: locum quendam non satis munitum: muro illic ve-
tustate collapso: sed virgultis sentibus & caprificis
obtecto. eundemque locum ab hostibus negligerter
custodiri: quod sit a castris nostris auersus: neque ex ea parte
fuerint hactenus ab exercitu nostro vexati. **REG.**
Quid igitur facere cogitas? **REX.** Si tacueris: citi-
us audies. **REG.** Taceo: ac lubes: nam mulieri de-
cus affert taciturnitas. **REX.** Hoc mihi sedet in a-
nimo: quando haec se praebet occasio: belli tentare
fortunam: lectissimos milites: ex ea parte ubi lo-
cum dixi minus esse munitum: in insidiis collocabo:
reliquum exercitum: ad hanc partem: quae castris op-
posita est: ad moenia admouebo. hi scilicet pugna-
bunt acriter: totumque in se hostium impetum oculos-
que conuertent. Interim fortasse dabitur occasio iis:
qui in insidiis erunt: moenia defensoribus vacua ca-
piendi: in urbemque irrupendi. **CAR.** Profecto pru-
dentissime istud consilium tibi venit in mentem: idque
magnope laudo: nam prospere gerendae rei faculta-
tem omittere: extrema demetia est: **REG.** Placet

hoc tibi consiliū? **CAR.** Quid nī? cū sit plenū prū-
dentiaē. **REG.** Mihī quoq; ita videt̃. Sed si pugna-
re statuis mi vir. **REX.** Statuo quidē. **REG.** Ob-
secro ne ad mœnia propius accedas: vnde te balistę
aut tormenta impetere possint: nimis enim misere
ea timeo. **REX.** Ne timueris: deus enim cuius cau-
sam agimus: nos tuebit̃: pugnabitq; nobiscum. Tu
modo (vt solita es) ad ipsum: ac diuū Iacobū: quē
tam pie colis: preces fundito. cōfido enim pro ea re-
ligione ac pietate: quæ in te summa sunt: tuis preci-
bus victoriā nobis posse impetrari: quēadmodum
(vt sacra narrat hīstoria) populus Israelita Moyses
orāte vincebat. **REG.** Ntinā quidē digna sim quę
audiar: nā pię preces nō deerūt: sed spero poti⁹ de-
um (qui tuam sibi deditā mentem intuetur) qua nō
ad tuam: sed ad eius laudem & gloriā omēs actio-
nes / conatus / cogitatiōesq; tuas dirigis: virtutē tuā
adiuturum. **REX.** Ita p̃ sua immensa bonitate: nō
p̃ nostris meritis (quę per exigua sunt) faxit. Heus
tubicen admoneto omēs duces: centuriōes & milī-
tes nostros: ad pugnā ineundā se parent: vt cū tem-
pus preliandī mihī visum fuerit: nulla sit mora: qn̄
eos instructos in aciem educere valeā. Eamus iam
hinc in castra: vt ego quoq; arma induam: & milī-
tes adhorter. **REG.** I præ. nos te sequemur.

M Hametes explorator. Mansit custos.
Ae ego infelix homo sum: qui nihil vnq̄
nisi molesta ac tristia regi meo nunciem.

MAN. Iussit me Rex hic in porta: que ad hostes
spectat: dū sacris interesset / ac cœnaret: assidere: &
qui intrarēt quiq; exirent: diligēter obseruare: ac si
qd ex hostiū castris noui afferret: renūtiare. **HA.**
Sed mihi ad Regē pperato opus est. **MAN.** Quis
est qui tā huc festinat: & secū nescio quid fabulat?
HAM. Vt q̄ primū Regem conueniam: & huius
qcquid est p̄ticipem faciam. **MAN.** Ibo obuiā ho
minī: vt sciam qd afferat: nā nisi me oculi frustra
tur: explorator est Hametes. **HAM.** Nisi enim is
statim: quoad potest: rebus suis ac nostris cōsulue
rit: aut poti⁹ deus quispiā nos respexerit: Actū est
illicet. perimus. **MAN.** O Hamete. **HAM.** Quis
me vult? **MAN.** Mansir amicus tuus. **HA.** Quid
est quod me velis? **MAN.** Quid apportes scire ve
lim. **HA.** Regius sum explorator: nō tu⁹. **MAN.**
Verū: sed tñ licet ne mihi hoc saltē scire: læta ne: an
tristia apportes? **HA.** Istuc tibi vultus & color me
us: me tacente: indicare possunt. **MAN.** Tristia er
go sunt: nam & ora pallor occupat: & tristis ac per
turbatus videris. **HAM.** Bene ariolaris.

Baudelis Rex. Hametes explorator.

D Rouiso qd rerū geratur: an nostri in offi
cio sint: & itē an hostes noui qcq; (vt asso
lēt) moliant. **HA.** Regē opportūe video.
adibo p̄pere. **BAV.** O Hamete. **HA.** Salue Rex
BAVD. Quid affers? **HAM.** Heu me miserum.
non læta. **BAVD.** Hem. Istuchaud mirum est

quippe qui per hosce annos aliquot nunquam nisi ta-
lia nuntiaueris mihi. **HAM.** vt res sunt: ita nunciū
esse oportet. **BAV.** Eloquere vno verbo quid id
siet: Nā quandoq; magis cruciant expectata mala
q̄ præsentiā. **HAM.** Regem Hispaniæ ex transfu-
gis comperi: decreuisse exercitum omnem: cūctas-
q; bellī machinas mœnibus admouere: & fortunā:
quæ hactenus ei semper arrisit: experiri suā. **BAV.**
Ve misero mihi. Nonne hoc monstri simile est: me
non potuisse vel diem vnum integrum lætum age-
re! Paulum gauisus eram aduentu Legati Impera-
toris Thurcarū: en statim hic nunciū perturbauit
omnia. Verum illud profecto verbum est: quod a
sapientibus dici audio: Risus dolore miscetur: & ex-
trema gaudiū luctus occupat. Sed quem horum fe-
stinantem video! Audalla cursor noster est. Aliqd
credo apportabit eiusmodi. Præstulabor eum hic
paulisper: nā iam hic aderit: ita in cursu velox est.
Interim cogitabo quæ mihi facto opus sunt: vt ho-
stium impetus: si urbem oppugnatū uenerint: pro-
pulssem. Nam quando tanta nobis subsidia pmittuntur:
non decet me fracto & consternato animo
esse: & cōmittere! vt prius p̄ ignauitā aut metū: ho-
sti succubamus: q̄ a Thurcarū Impatore succurrat.

Audalla cursor. Baudelis Rex

UBi ego nunc regem quæram? qua potissi-
mum insistam via? **BAV.** Quam cito Au-
dalla curriculum euasit: num me hominis

celeritas fefellit? **AVD.** Regem opportune video.
Rex æternum viue. **BAV.** Quid est? **AV.** Recte.
BAV. Quid recte? **AVD.** Audies: Offendí modo
Tabellariū Numidiæ regis: qui deceptis hosti-
um excubiis magno cum periculo se euasisse narra-
bat: aiebatq; cum regis sui litteris ac mandatis q̄ læ-
tissimis ad te properare. quo audito ego præcucur-
ri: vt te q̄ primū hoc afficerē gaudío. **BAV.** Vtinā
tibi vera narrarit: Sæpe enim Tabellarii (vt vulgo
dici solet) in ore mendacium: in tabellis veritatem
ferunt. Sed quicqd sit: eum ad me intro deduci cu-
rato: Nam militibus edicere volo: vt arma capiāt:
paratiq; sint: vt si hostis ad moenia propius accesserit:
& impetere & propulsare possint.

**Audulla cursor. Tabellarius Numidiæ
Regis. Puer.**

Hospes q̄ cito me consecutus es: nō videris
sane lassus de via. **TABEL.** Assuetus sum
huic labori. Nam a puero Africam Euro-
pamq; perferendis huc & illuc tabellis peragraui.
AVD. Vere dictum est: Magni referre hoc vel illo
modo ab ip̄a adolescentia institutum esse: Sed rex
iam te expectat: ei enim aduentum tuum nunciaui.
TABEL. Vbi is est? **AVD.** Intus. **TABEL.** Fac
me ergo ad eum deduci. **AVD.** Ea imprimis gra-
tia hic restiti: I puer & erecta hunc in Regiam duci
to. Ibi Rex est: nam ego hic amicum paulisper vo-
lo opperiri meum: mox ego quoq; istuc cōcessero.

PVER. Præsto sum. tu me sequere. TAB. Prope-
ra. sequor. AVD. Quam gaudeo me primū Regi
aduentum huius Tabellariū nunciāsse: nam si vera
mihī narrauit: aliquam apud Regem inibo gratiā:
q̄ primus ei id gaudium obiecerim: & simul aliquo
forſan munere (vt in talibus ſolet eſſe liberalis) me
afficiet. Sed hic meus amicus ceſſat diu: ſi ad cōſti-
tutum venire volebat: iam dudum eum hic adeſ-
ſe oportuerat. Nam quæ eſt hæc hominum impu-
dentiā? Non fatiſ habent amicorum vtī opera: niſi
etiā eos longē expectationiſ mora defatigent. Sed
Rex foras exit: lætus eſt: q̄tum video: verus fui nū-
cius. Ego vero ad meum munus abeo. ne Rex me
hic videat ocioſum. nam compellandī eum non ſa-
tiſ idoneum tempus videtur.

Baudeliſ Rex.

Gratias tibi ago ſumme Iuppiter: q̄ me ex-
alto miſeratus: tãdem tot miſeriis grūniſ-
q̄ noſtris diuinam aliquam opem præſti-
turum te ſignificatiſ. Tu enim (tu inquã) paulo an-
te Thurcæ Imperatori eam mentem indidiſti: vt
inſulas hoſtiſ noſtriſ ditioniſ ſubiectas: pponeret in-
uadere. Tu idem nunc Numidiæ regiſ oculos ha-
ctenus calliganteſ aperuiſti: vt aliquando intellige-
ret: nō poſſe hoc Regnum cadere: quin ſecum ma-
gnam Africæ partē trahat: pariſq̄ ruina inuoluat.
Tu itaq̄ hoc ei in animum induxiſti: vt quod p lit-
teras ſuaſ: quaſ modo hic Tabellariū reddidit:

mihí ostendít: in auxiliū nostrū: cū omnibus regnī
suī viribus: terra mariq; descēdere p̄ximo Vere de
creuerit. Quare pater omnípotēs ne t̄to tuo fauo
ri deessem: Almanforē Præfectū cū omni equita-
tu: & meliore copiaz p̄te iussi posteriore vrbis por-
ta exire: exercitūq; hostiū nihil minus opinantē a
tergo inuadere. Spero enī te duce: illū facile casū
victoriæ inuētuz; aut saltē eatenus p̄fectuz. vt ho-
stis sibi quoq; cauēdū esse cognoscat: libētiusq; nos
quiescere patiať: interim p̄missa subsidia hic ade-
rūt: & nō solū p̄pulsare bellū: sed etiā inferre pote-
rimus. Nūc huc prodii: vt p̄sto essem: si illis auxi-
lio opus foret: nā reliq; oīs copiaz pars in armis est
signū a nobis expectās: aut si hostis exercitum ad
muros admoueret: vt ad resistendū paratī essem⁹.
Sed quid est hoc q̄ Regina ita examinata ad nos
egreditur? Non temere est. prodibo illi obuiam: vt
q̄ primum quicquid id est: sciam.

Regina Granatæ. Baudelis Rex: An-
thypho somniorum coniector.

Miserā me: q̄ timeo quorsum euadant hec
visa somniorum? Sed eccum Regem vi-
deo. Salue vir. Salue nostra spes. **BAV.**
Et tu quoq; salua sis mea vxor. vnde tibi ista trepi-
datio? **REG.** Non ab re est. quia videlicet sum de
tua / exercitusq; salute sollicita. **BAVDE.** Istuc
pudicæ: & virum suum amantis matronæ est. Sed
qd noui est: q̄ nūc magis solito sis de nobis anxia?

REG. Dicam tibi: Nam huc ea gratia ad te pro-
dii. **BAVDE.** Dic quaeso quid est? **REG.** Acce-
pi te mandasse Almonfori copiarum tuarum Praefe-
cto ut hostes adoriretur: id nollem factum. **BAV.**
Cur nolles? **REG.** Quia praeter id quod displicet:
te tuam populique salutem in tam manifestum discri-
men coniecisse: somnium: quod proxima nocte vi-
di: maiorem in modum me terret. **BAVD.** An tu
somnia credendum esse existimas? **REG.** Quid
ni? cum & ipsa in utranque partem multa somnia ve-
ra experta sim: & a sapientibus viris acceperim: so-
lere deos per somnium futura nonnunquam mortalibus si-
gnificare. an non in tuorum sapientium numero & somni-
orum coniectores habes? **BAV.** Habeo quidem. sed
raro eorum opera utor: quam ipsi saepe mihi persua-
dere conantur: ne somnium & monitus negligam: enu-
merantes Almicaris: Hannibalidis: matris Phalaridis:
Sophoclis: Socratis: & aliorum plurimorum tam
philosophorum quam ducum somnia: quae non magis som-
nia quam oracula certissima fuisse contendunt. **REGI.**
Cum igitur somniorum veritatem tot exemplis con-
firmant: & pluribus rationibus asserere: ut credo:
possint: cur fidem illis abuegas? **BAV.** Non abne-
go omnino: sed non facile adducor: ut illis credam.
Sed cedo istud tuum somnium. **REG.** Visa est secun-
dum quietem videre ingenti suborta tempestate ful-
men e caelo magno cum fragore lapsu: templum: quod
Meschit dicimus: magno motu concutere: Mahu-

metis & aliorum prophetarum nostrorum monumenta
ad terram dare. Indeque statim in Africam transgres-
sum: magnam eius provinciam depopularier.
Quo somnio exterrita: e sopore confestim corpus pro-
ripui: fuitque in animo id tibi extemplo nunciare: ob-
testarique / ne quod magnae rei hodie aggredereris: Ne-
scio quod enim animus mihi praesagibat mali: nisi verita-
essem: ne me nimiam (ut ais) fidem somnium adhiben-
tem tuo more deluderet. Nunc cum accepissem te
misisse Praefectum cum exercitu: qui cum hoste con-
fligeret: diutius mihi reticendum non putavi. **BAV**
Prudenter fecisti: nam & si ego non soleo magnope-
re huiusmodi rebus moveri: tamen nihil omittere:
quod usus aliquando esse: & ad capiendum consilium
pertinere possit: prudentis esse existimo: praesertim
cum somnium istud tuum tale sit: ut videatur negli-
gi non debere. Aduocemus igitur Antiphonem: qui
nobis hoc somnium coniectet: Nam is praeter cete-
ros in hoc genere pollere existimatur. **ANTY.** Ec-
cum me. quid Rex iubet? **BAVDE.** Tun hiceras?
ANTY. Eram quidem. **BAVD.** Quid igitur hacte-
nus reticuiisti? **ANTY.** Quia non decet seruum: domi-
ni se colloquio impudenter ingerere: & simul quia
Reginae somnium me magnope perturbauit. **BAV.**
An tu id audisti? **ANT.** Quid nisi: qui inter hos co-
mites tuos vna semper affuerim. **BAV.** Quid sentis:
aut quae te res adeo: ut ais: perturbauit? **ANT.** Non
vna sed plurimae. Ceterum / velim Rex ut alios quoque

coniectores: ac Mathematicos tuos conuoces: qui
mecum vna hoc somniū interpretentur. Nam plu-
rimorum iudiciū certius est. & dici solet: illic esse
salutem: vbi fuerint multa consilia. **BAV.** Nihil
opus est aliis. Nam plus vni tibi in hac arte tribuo:
q̄ reliquis omnibus. Edissere igit̄ mihi vno verbo:
si potes: quid sibi velit hoc somnium. **ANTY.** Di-
cam / licet inuitus. **BAVDE.** Eloquere subito.
Nam me istæc tua plus torquet mora. **ANT.** Fi-
nem Regni tui iam affore: hoc somnio significat̄.
BAVD. Hem. Vnde coniecturam facis? **ANT.**
Dicam. Tempestat: quā se vidisse in somnis Regi-
na cōmemorat: bellum est: quo Regnum tuū: tan-
q̄ agrī: tempestate vastatum est. Fulmē: Hispaniæ
Rex est: qui nimirū a cœlo missus dici potest: Nā
vt vides: illi cœlum & sydera omnia fauēt. Cōcussi-
one templi & monimētoꝝ in terrā casu: portēdi au-
tumo: hanc urbem breui in hostium potestātē ven-
turam: & in ea nō amplius Mahumetis legem: sed
Christi seruata m iri. Postremo transgressio eiusdē
fulminis in Africam. & illa depopulatio: manifesto
significant: hac vrbe capta: bellum in Africam tra-
iecturū: Hispaniæq; Regē: ea puincia impetu bel-
li perculsa atq; p̄strata: maiore ex parte potiturū.
BAVDELIS. Heu me miserū. q̄ metuo: ne eue-
niant ista quæ vaticinaris. Ita enim apte somnium
illud interpretatus es: vt non somnium: sed oracu-
lum aut historiā mihi viderer audire. Quid igit̄ fa-

ciam Antypho? **ANTYPHO.** Quid facias: nisi
vt iram dei: qui tibi nunc infensus est: si possis: pla-
care studeas: ac tibi Regnoq; tuo: dum licet: consu-
las. **BAVDELIS.** Recte mones. Sed placandoz
deorum munus ad te potissimū ptinet mea vxor:
quę cum religione ac pietate præstes: facilius nobis
numina irata recōciliare poteris. **REGINA.** Ni-
hil faciā libentius: nō q̄ pietate superiorem me exi-
stitem: sed vt quemadmodum meo somnio mala
fata tibi cognita sunt: ita meis precibus: si fieri pos-
sit: eadem auertantur. **BAVDELIS.** Ita deus
faxit. abi supplicatum. **REGINA.** A beo: vos
me sequimini.

Baudelis Rex. Antypho. Messī cursor.

Nunc vna spes est in exercitu nostro: qui si
bene rem gesserit: nō erit tam cito fortassis
omnino desperādū. Si male: actū est illi-
cet. Ita ne censes Antypho? **AN.** Quid sentire iā ti-
bi explicui. Ita pfecto eo somnio dei volūtātē mi-
hi perspicere visus sum: vt vix fieri posse putē: am-
plius vt leti quicq̄ aut p̄sperī nuntiet. **BAV.** Tace.
Iā sciemus: nū quæ in exercitu spes reliq̄ fiet. Messī
cursorē ex nr̄is: qui cū Prefecto exierat: huc p̄perā-
tem video. prestolari volo: vt primus sciā: qd boni
aut mali afferat. Veh misero mihi: vt animus inter
spem & metū dubi⁹ trepidat. Estina Messī. vt mi-
hi nūc piger videē. **ANT.** Nō mirū. Nam cupido
animo celeritas ip̄a tarda est. Sed qd p̄peras scire:

quæ fortasse post velles nescisse. **BAUDE.** Quoniam hoc more humani ingenii euenit: vt nimis miseris mortales miserias suas non properent. **Messi.** Satin salue? **MES.** Vtinam. **BAUDE.** Quid mali est? dic statim mihi. **MES.** Exercitus. **BAV.** Quid exercitus? **MES.** Tuus. **BAVD.** Iam teneo. fusus est? **MES.** Immo ad internitionem cæsus. **BAVD.** Heu me miserum. Perii. Interii. Nullus sum. **ANTYPHO.** Ne te crucia obsecro Rex. **BAV.** Occidit/occidit spes omnis: & fortuna nostri nominis. exercitu amisso. **ANT.** Quin satius est: vt dum tempus est: prius quam hostis usus victoria. moenia inuadat. seniores & proceres tuos in conciliū huc euocari iubeas: ac de eorum consilio: tibi regnoque tuo: quo ad fieri possit consulas. **BAVD.** Bene mones: preferim cum ego pre dolore vix sim apud me. Tute met igitur cura: vt Serraia cum reliquis: quos solitus sum in rebus grauioribus consulere: subito huc adsint. **ANTYPHO.** Curabitur. **BAV.** At celeriter. **ANTY.** Iam faxo hic aderunt.

Baudelis Rex. Messi cursor.

Enterim volo ex cursore rem certius cognoscere. Dic mihi Messi: si exercitus noster funditus deletus est: quonam modo tu incolomis euasisti? **MES.** Dicam tibi. proelium in conualle istac/sinistrorsum commissum est: me Praefectus in ædito ac tuto monte: vnde spectari possent omnia locarat: quo tibi victoriae/aut fugae nuncius essem.

cuncta itaq; vidi: & ad te propere cucurri. **BAV.**
Cedo. Ipse præfectus quid? **MESSI.** Occidit vna
cum ceteris. Strenuissimus enim quisq; in pugna ce-
cidit: pauci admodum viui: licet grauius sauci: in-
potestatem hostiũ redacti. **BAVDELIS.** | Quid:
Rex ipse proelio interfuit? **MESSI.** Non interfuit
solum: sed præfuit: vidi ego illum nostrorum san-
guine madentem. per totum agmen manibus/ocu-
lis/clamore volitare: & strenui militis: & optimi si-
mul Imperatoris officia exequi. **BAVD.** Male est
mihi. reuertere ad tuam speculam: vt obserues: qd
hostes parta victoria moliant. **MESSI.** Fiat.

Baudelis Rex.

O Fortuna: quæ soles esse tam inconstans &
varia: vt in meam meorũq; cladem ac per-
nitiam cõstans & certa es? Decimus agitur
annus: ex quo nullum fere diem lætum exegi. Om-
nia semper aduersa fuere. Raro quidq; nisi turbulen-
tum: triste: ac molestum aut audiui: aut vidi. Res
dura: spes multo fuit asperior. hodie paululũ gaui-
sus eram aduentu legatorum. heu misero mihi: quã
cito ad luctum & lachrymas ea gaudia reciderunt.
Sed eccum Antyphonem: cum Serraia & reliquis
senioribus adesse video.

Antypho. Serraia. Baudelis Rex. Hali

Consultor.

Tane censetis? **SERRAIA.** Prorsus ita.
Nam nulla alia salutis via ostendit. **BAV**

DELIS. Heus Antyptho. Diligens fuisti in mada-
tis nostris obeundis. **ANTYPHO.** Meo functus
sum officio. Sed non fuit opus me in his couocan-
dis magnopere laborare. Nam audita clade exer-
citus: qua incertis rumoribus nescio quo modo ac-
ceperant: sponte couenerat omnes. Iamque huc ad
te ibant: te ut orarent: tandem aliquando tuque com-
muniq; omniu saluti prospiceres. **BAV.** Audierunt
ne quae gesta sunt omnia? **ANT.** Plura quam vellent.
BAV. Vidistis ne unquam hominem infeliciorem: quam ego
sum? **SER.** Me: atque adeo hos omnes collegas me-
os. quippe qui tuam ac nostram vicem doleamus.
BAV. Non ita est. Nam quo meus status est sub-
limior: eo casus est altior: & ruina grauior. **SER.**
Verum est. sed tu stare potes nobis cadentibus: nos
te cadente: salui esse non possumus. **BAV.** Miffa
haec faciamus: quid tandem in tanta aduersitate for-
tunae mihi consulitis? **SER.** Dicant ipsi: quibus
cum / ut iussisti comunicauit omnia. Nam quid ego
sentirem: in initio cum nondum esset subsecuta cla-
des exercitus: tibi explicui. **BAV.** Dic Halii quid
tibi videtur? **HALI.** Me ne? **BAV.** Te ergo. quem
ut aetate: ita prudentia ceteros ante ire par est. **HA-
LI.** De prudentia alii iudicent: studium certe & fi-
dem erga te meam: summamque in consulendo liber-
tatem: tute nosti. **BAVDELIS.** Nihil deest tibi
quod ad fidum amicum: & summum virum perti-
neat. Sed dic quid consilium mihi capiundum fit. **HA**

LI. Quando ita iubes: dicam id quod mecum vna omnes isti sentiunt. Nam iam dudum inter nos hanc rem tractamus: & super ea disceptamus. **BAV.** Hem istuc volo: & si potes: vno verbo expedi. **HA.** Iam Omnes quae primam deditioem tibi faciendam esse censemus. **BAV.** Hem. **HALI:** Quid dubitas: cum id non modo necessarium: verum etiam utile sit. **BAV DE.** Quo modo? **HALI.** Primum vides amisso exercitu & omni flore iuuentutis: nullam tibi amplius in armis spem fore: metuendumque esse ne hostis: tanta victoria elatus: moenia inuadat. Quod si fit: perimus omnes illicet. Vi enim vrbe expugnata (quod tantae potentiae ac virtutis viro erit p[ro] facile) aut mortem crudeliter oppetemus: aut in praedam miserandamque seruitutem: vna cum coniugibus & liberis trahemur. Deinde: ut hostis quiescat: quod (mihi crede) haud faciet: non intelligis hunc populum: tanta senum . puerorum), ac mulierum turba superstitite: cum iam omnium nos alimentorum genera defecerint: famem diutius tolerare non posse? Nam in externis auxiliis spem ponere: ea vero summa foret dementia. Ut enim omittam: quod ea iam pridem frustra expectamus: illud dico: si vniuersa Asia & Africa in auxilium nostrum consurgeret: vix fieri posse: ut hanc urbem ex faucibus imminentis hostis: iam iamque absorbentis eripereret. **BAV.** Quae nos vis belli vrgeat: & famis necessitas: fat scio. Sed ego mortem seruitutis anteponeam puto.

Nam quid est aliud se dedere : quā in seruitutem se
hosti addicere. **HALL.** Non ita est Rex. Magni
enim referre arbitror cui te dedas. Primum Fernan-
do & Hellisabe Hispaniarum principibus subesse :
non seruitus sed libertas appellanda est. Sunt enim
(vt nostri quoque fatentur / & constans fama predicat)
tantæ humanitatis : mansuetudinis : atque clemētiæ :
tantum in summa potestate rerum omnium modū
tenent : adeo denique sunt omnibus animi & corpo-
ris dotibus ornati : vt beatius pene videantur : illis ser-
uire : quā aliis imperare. Deinde si te sponte dedideris :
non vt seruum : sed vt clientem : & amicum in su-
am fidem : qua sunt benignitate (michi crede) reci-
pient. Rondenses : Loscani : & plerique alii : qui se spo-
te dedidere : quibus nihil pene ademptum est præ-
ter iniurię licentiam : quique pari quodammodo iure
cum Hispanis viuunt : Regiæ humanitatis & clemē-
tiæ locupletissimi testes sunt. At Malacenses (vt ali-
os sileam) qui obstinatis animis belli impetum ex-
periri voluerunt : patria capta & direpta : in catenis
per omnē Europam tracti : suo ludibrio omnes gen-
tes impleuerunt. Postremo si tibi soli consiliū cape-
res : forsan tuam istam animi magnitudinem nō im-
probarem : qua dicere soles : præstare : virorum mo-
re pugnantes occubere : quā ulli hominū subesse . Nūc
cū simul etiā deliberandū tibi sit : de coniugibus & li-
beris : atque omni populo ditōi tuę subdito : si tibi mi-
nus parcis : at illis peccas : & tua pertinacia nō committas

vt ea illis eueniant: quæ vrbe capta victis accidere solent: quæ quidem talia sunt: vt ea fugiat ac reformidet oratio. Quare cum necessitas te: vt fateris: vrgeat: vtile sit: & nō indecorū tam modestis: tam mitibus: tam omni virtutum genere præstantibus Principibus colla submittere: nihil cūctandū: quin statim deditiōnem facias: censeo. **BAV.** Ita vobis videtur. **HALL.** Non solum videtur: sed id vt facias: etiam atq; etiā obsecramus. **BAV.** Fiat. Nā malo vobiscum errare: q̄ mea prudentia fretus: recte sentire. Eamus igitur intro: vt oratores eligam: & ea: que ad deditiōnē faciendā p̄tinent: parem.

Gutterius præceptor maior equitū **Iacobensium. Fernandus Rex. Petrus Cardinalis.**

Quod vt dixit **Rex.** Non enim satis est bono Imperatori vincere: nisi etiam victoria vti sciat. **REX.** Et propterea quādo hæc victoria nobis cœlitus data est: decreui: vt soleo: successus meos vrgerē: numinūq; fauori instare. Atq; ea gratia huc prodii: vt hinc p̄cul considerarē: in quā potissimum muroꝝ partem machinas dirigā. qua vineæ agenda: vbi scalæ admouēdæ sint: vbi equitatus: vbi peditatus disponendi: vbi insidiæ collocandæ. **GVT.** Sed quis vnq̄ putasse Mauros istos aufuros esse exercitum tuum vltro laceffere: cū plures iam menses præ timore portas vrbis egredi formidarint? **REX.** At suæ stulticiæ ac temeritatis debitas pœnas dederunt. Verum hoc nihil est. Cras

faxo vt nostram ac militū vim melius sentiant. Certum est enim urbem cras primo mane: omnibus viribus totaq; belli mole adoriri: indeq; nō / nisi ea expugnata & solo æquata / discedere. **GVT.** Facile id fuerit: si tua virtute ac militum robore vti volueris. **REX.** Ita spero. Sed ego hactenus hanc expugnationem distuli: q; ostendebāt hostes: quotidie fere deditiōnē sese facturos. Ego autē militū salutē: (quos filioꝝ loco diligo) p̄spiciens: libentius lōge obsidiōnis tēdia sufferebam: q̄ eos in discrimen adducerem. **CAR.** Rex viden tu illos vrbe exeuntes? **REX.** Video nūc: postq̄ oculos in eos cōieci. Sed quos nam eos fore putemus. aut quid ferre deniq;? **CARDI.** Nescio. nisi q; inermes horsum veniūt: & si satis cerno: oliuæ ramum paciferę: manibus gestant. **REX.** Demiror hoc quid sit: nisi forte sint Oratores: qui veniant vt se dedant / veniam pacēq; postulēt. **CARDINA.** Bene sibi: si id fecerint: consulent. **REX.** Nescio quid inter se colloquuntur: aucupemur eorū sermonem: & eo pacto: quid veniant: sciemus. **CARDINALIS** Istuc optimum est.

Orator Baudelis Regis. Cardinalis.
Fernandus Rex. Gutterius.

Drofecto quāto magis magisq; cogito: tanto magis hanc deditiōnem laudo. **CAR=**

DI. Audin tu illū? Nescio quid de deditiōe lo-
quitur. **REX.** Audio. **ORATOR.** Nam hac po-
tissimū via: salutem nobis / cōiugibus / liberisq; no-
stris parabim⁹: & urbem direptiōe excidiōq; quod
imminebat liberabimus. **CARDINALIS.** Non
dubium est: quantum audio: quin isti deditiōnem
facturi veniant. **REX.** Ipsi viderint. Nam ego
vtrum malim: nescio. si enim se sponte dediderint:
militum salutē (quos in discrimen adducere nō erit
neceffe) prospexero. Sin obstinato animo obsidiū
tolerare voluerint: virtutis exercendę / & adipiscen-
dę glorię latiore campum prębuerint. siquidem
magis virt⁹ enitescet: & cumulatior erit nostra glo-
ria: vi & armis expugnata Granata: quod breui cō-
sequemur: q̄ spontanea hostiū deditiōe recepta.
ORATOR. Opportune Rex adest: & non prę-
uideram. Procidamus ei ad pedes. Salue Rex inui-
ctissime: & omniū quos terra substinet: gloria &
honore dignissime. Cum te non lateat q̄ graue du-
rumq; videri debeat homini cū Regia dignitate na-
to: & ab ipsis pene incunabilis: pluribus populis gē-
tibusq; imperare assueto: alienæ se ditiōni sponte
subiicere: existimare merito potes: non sine sūma
vrgētiq; ratiōe Baudelim Regē hactenus nrm: de
ditiōis faciēdę (cui⁹ grā nūc ad te Magnanime Rex
venimus) cōsiliū cœpisse. Licet enī fames / ferrū / ac
postremo reꝝ oīm difficultas ad hoc illū impellere
videantur: tamen (mihī crede) plus apud eū / nosq;

omnes opinio & quodammodo certa spes tuæ boni-
tatis: fidei: atq; clemētię valuit. Nisi enim ipse om-
nisq; populus eius ditioni subiectus te his: quas mo-
do nominaui: reliquisq; tuis singularibus virtutib⁹
erga se vsurum consideret: quiduis potius perpeti:
q̄ tibi se tradere cogitasset. Nō deerat profecto no-
bis animus: si vis ferri vrgeret: mortem fortiter pu-
gnando oppetere: aut fame ingrauescente: eā quo-
quo modo tolerare patiēter: donec aut amici pro-
missa subsidia mitterent: aut deus fortasse quispiā
nos respiceret. Verum hæc (quam dixi) opinio: &
spes de tua summa bonitate psuasit: vt viuere etiā
nunc Baudeli ac nobis omnibus libeat: neq; pude-
at tibi tam inclyto Regi: tam benigno misericordi-
q; victori ceruices summittere. Itaq; Baudelis no-
mine: ipsum: omnem populum: urbem: agros: di-
uina humanaq; omnia in ditionem arbitratūq; tuū
tr adimus. Nunc tuum fuerit: ne illum nosq; simul
hæc spes frustretur: prouidere. Quod vt facias etiā
atq; etiā suppliciter oramus & obsecramus. **REX.**
Prudenter factum est ab rege vestro ac vobis. q̄ no-
stram benignitatem q̄ vim & arma experiri malui-
stis: quodq; nullum vobis esse ad salutem tutiorem
portum intellexistis: q̄ ad nostram fidem clemen-
tiamq; confugere. Quod ne frustra feceritis: sedulo
a nobis (bono animo estote) curabitur. **ORAT.**
Ita speramus optume Rex. REX. Ceterum quo
certior sim huic deditiōi nullum subesse dolum: iu-

beat statim Rex nobilium liberos obsides dari mihi: arma omnia huc transferri: captiuos ex Christianis: quotquot in vrbe sunt (quorum salus ac libertas mihi precipue cordi sunt) ad me deduci. **ORATOR.** Et hæc & alia quæcūq; iusseris: faciet: ac lu- bens Baudelis seruus tuus: ne dubitaueris. **REX.** **Ite ergo & hæc curate.** **ORATOR.** Factum puta. **REX.** Tu Gutteri: cum lecta peditum manu paratus sis: vt cū obsides dederint: & huc arma detulerint: urbem recipias: portas / arcem / munitaq; omnia vrbis loca validissimo presidio firmes. Id ubi feceris: ex summa arcis turre solita nostra signa extollito. Tibi enim tanquā præceptorī maiorī equitum Iacobensium: merito debetur hic honor & labor. **GVTTE.** Nihil vnquam in omni vita feci libētius: q̄ hoc facturū sum: etiam si vitæ periculū: (quod nullum imminet) mihi esset ad eū dum. Nā quid mihi potest euenire gloriosius: q̄ me primum post tot sæcula: in arce Granatę: dei nostri & tua vetricia signa collocasse? Vos commilitones mei: eia arma sumite: & mecum ad vrbis portas propius accedite: nolo enim vt vlla sit mora: quin statim: cum tempus fuerit: vrbe potiamur. **CARDI.** Quantæ tibi Rex laudī: & q̄ immortalī gloriæ hoc fore putandum est: cuius consilio / ductu / ac virtute singulari: hoc tam diuturnum: tam crudele: tam intestinum: ac visceribus ipsiſ Christi fidelium inhærens: occceptum: administratum: & confectū est bellū: d d.

Cum tantum Gutterius noster (& merito quidē)
iam nunc gloriatur: se primū Granatæ portas & ar-
cem: tuo nomine victorem intraturū. **REX.** Quin
potius deo nostro: a quo emanāt bona cuncta: gra-
cias agamus. **CAR.** Vt pium & catholicū princi-
pem decet loqueris: & vere. Deus enim tibi eā mē-
tem indidit: vt solus eam maculā delere velles: que
iam infederat: ac p̄ tot sæcula inueterauerat in po-
puli Christiani nomine. q̄ Mahumetis sectatores:
qui Asiā iam dudum nobis / Africāq; eriperāt:
nō modo suis latissimis terminis cōtenti nō essent:
sed in Europa / peculiari nostra / debaccharent. Idē
in suscepto: cōtra perfidos istos Mauros bello: istā
constantiam & patientiam contulit: vt nullo labo-
re: nulla inedia: nullis vigiliis: nullis deniq; incom-
modis molestiisq; frangereris. Idem in tot maris ac
terræ periculis incolumem te custodiuit: & postre-
mo ad hunc seruauit diem: vt quod maiores nostri
semper optarūt: sperauerunt nunquā: Granatam
cum vniuerso eius Regno: videas tuis armis: tuo cō-
silio: ac singulari virtute subactam: domitā: ac pa-
catam: in tuam ac Christianorum potestatem deue-
nisse. **REX.** Est ita vt dicis. Ego hæc & si qua
alia sunt in me: quæ digna sint laude: vni deo acce-
pta refero. Sed eccum arma exportant: obsidesq;
ad nos adducunt. dubitari nō potest: quin sint in-
genui & nobiliū liberi: ita sunt facie liberali. Heus
comites mei: illos suscipite: & curate vtp uestra di-

tributi tentoria diligenter custodiantur: & simul
arma in templum referant. **Hem.** optime est. Gut
terius noster perbenigne in urbem recipitur. **CAR**
DINA. At ego istuc non aduerteram. O factū be
ne. verum aliud sperandum non fuit. **REX.** Sed
optimum factu est: me huc euocare exercitum ad
me. I tubicen. & Prefectos: Tribunos: Cēturiōes:
reliquoſq; ductores exercit⁹. meis verbis moneto:
vt cum omnibus copiis: tanquā si cum hoste dimi
candum esset instructis: q̄ primū huc adsint. **CAR**
DINA. Prudentissimi (vt soles) Imperatoris of
ficio fungeris: dū ita te comparas: ita ad omnes ca
sus: tam prosperos: q̄ aduersos instructus: & mul
to ante paratus es: vt nihil quicq; accidere possit:
quo dicēdū tibi sit. nō putarā. Nam si hostes in fi
de māserint: tuto & honorifice cum omni equitatu
& peditatu urbē egredieris. Sin q̄s dolus aut fraus
subsit (quod vix credibile est in tanta ipsorum cla
de ac rerum omniū desperatione) paratus eris: qui
eorum perfidiam vlciscaris. **REX.** Dicis id quod
res habet. Sed videon ego / an non. Crucis signū in
summa arce eleuatum? & sane nisi me oculi fallunt:
ipsum est. **CARDINA.** Recte vides: illud ipsum
est. Iam igiṛ Arx cum vrbe tota / libere in manu est
tua. **REX.** Adoremus eam. **CARD.** Iustum est.
REX. Et pro tantis erga nos meritis deo gratias
agamus. **CARDINA.** Aequissimum. Sed cū in
tātis rebus nullæ voces sufficiant: efficacius corde:

cuius scrutator est deus: satisfieri poterit. **REX.**
Ita est. **CAR.** Eccum autem post crucem: diuī Ia-
cobi vexillum: ac deinde tuum elatum est. **REX.**
Bene istuc. Nam Diuus Iacobus Dux & aduoca-
tus noster est: & illi cum beata uirgine post deū vi-
ctoriam hanc referre debemus acceptam. **CAR.**
Sed præconem e summa arce silentiū sibi tubæ can-
tu poscentem: uisus sum audire. **REX.** Et quidem
ego. **CARDI.** Attendamus quæso quidnam di-
cturus sit. **REX.** Placet.

Præco.

Uuant uiuant æterna laude atq; gloria Fer-
nāndus & Hellisabe Rex & Regina Hispa-
niarum Illustres: quorū opera: ductu: fœ-
licibusq; auspiciis: summo labore: incredibili uirtu-
te: diuino cōsilio: potētissima hæc vrbs Granata: cū
omnibus prouinciis: ciuitatibus: castellis & opidis:
ei⁹ Imperio subiectis: Deo duce: Regina cœli Ma-
ria: diuoq; Iacobo Hispaniæ patrono: suffraganti-
bus: Beatissimo patre nostro Innocentio octauo .
Pontifici. Maximo liberalissime opitulāte. Ad hoc
præsulibus: Principibus: Ciuitatibusq; Castellæ: p-
se quibusq; sedulo elaborātib⁹: ex impia & tenebri-
cosa Mahumetana seruitute eruta: in veri dei lu-
men translata est & Regnum.

S Cardinalis. **Fernandus Rex.**
Ane præmio dignus est præco: qui tã egre-
gie suo functus ē munere: licet plurima quæ

in tuam Reginæq; laudem & gloriam vere dici poterant: prætermiserit. **REX.** Mihi sat est recte fecisse. Nam gloria: etiam si id non agamus: tanquã umbra corpus: benefacta consequitur.

Captiui. Cardinalis. Fernandus Rex.

Benedictus dominus deus Israel: quia uisitauit: & fecit redemptionem plebis suæ.

CARDINA. Canentes nescio quos audio. **REX.** Agmen est eorum: quos ex nostris. captos Mauri diu in cõpedibus & uinculis tenuerunt. Miserum me: ut sunt senti / squallidi / luridi / laceri / toto deniq; habitu vultus & corporis deformati.

CAR. Tales sunt: ut uix vxores & liberi eos agnoscere posse uideantur. **REX.** Cuius mentem / vel ferream / misericordia nõ tangat: si eius oculis tam dirum spectaculum sit obiectum? Procedam⁹ paululum illis obuiam. Si enim seruitutem istam æquo animo propter fidem tulerunt: in martyrum quodãmodo numerum referri possunt. **CAPTI.** Rex æternum uiue: cui tantum debemus: quantum hominem hominĩ debere uix fas est. Tu enim nobis libertatẽ: quæ bonis / uita est carior. Tu patriã: qua nihil est iucundius. Tu liberis nostris parentes: Nobis liberos. Tu coniugibus nostris viros: nobis coniuges. Tu propinquos: affines / amicos / fortunas / & deniq; nosmetipsos nobis reddisti: omnia quæ ab homine optari possunt bona: simul cum libertate amiseramus: ea nobis per te hodierna die restitu-

ta sunt. Pro quibus omnibus gratias tibi agere superuacaneum est. Quis enim pro immortalibus tuis erga nos meritis conuenire existimet: ut tam uili munere defungamur orationis? Gratiam autem referre non est nostre facultatis: sed eam sperare debes ab illo: cuius vexilla secutus gloriosam hanc de hostibus eius uictoriam reportasti: qui pia hominum facta ex alto prospiciens: singulis premia digna munerauit. Nos quod possumus: te non solum ut Regem: id quod es: sed ut parentem: & si fas est dicere: deum salutis nostre: uitę: libertatis: fortunę colimus: & dum spiritus hos artus reget: obseruabimus: **REX.** Neque a uobis: neque adeo a quoquam hominum istas gratiarum actiones unquam desyderauimus. Id mihi iucundissimum est: uos uidere liberos & incolumes: pro quorum salute acrius quam pro Imperii propagatione & gloria dimicauimus. **CAP.** Istuc recte. Satius quippe est & gloriosius: ciuem unum seruare quam multos hostes perdere. **REX.** Tu dispensator hos in castra ad Reginam deducito: & abluto squallore / congruentibus uerbis exorna: nihilque quod ad cultum aut victum pertineat: eis defieri patiaris. Vos uero bono animo estote. **CAP.** Quid ni simus? cum te uiuum ac uictorem uideamus.

Rex. Cardinalis.

Opportune Regine mentio incidit: eam cum principe ceterisque liberis nostris quam primum huc adesse oportet: ut nobiscum una urbem ingrediatur: sitque nunc particeps honoris & le-

ticiæ: ita vt hæctenus particeps sociæq; fuit laborū:
vigiliarum: periculorum. **CARDINA.** Imita
ta est Ipsycrateam: quæ virum in castra ac p̄ om̄ia
belloꝝ discrimina secuta est. Sed tua: consilio:
prudentia: animi magnitudine: longe illa superior
est. Nā de pudicitia: qua Lucretiæ par est. amore
coniuiali: quo Iuliæ Pompeiū: aut Portiæ Bruti nō
cēdit: reliquisq; virtutibus: quæ ad consummatam
matronā spectant: dicere superuacaneū est. **REX.**
Huī tu mihi illā laudas. Sat scio nihil tā magnifice
dici posse: quin id excellēs ac diuina illius virtus lō-
ge exuperet. Puer curre propere: ac Reginam cum
liberis / reliquoq; comitatu huc meis verbis euoca.
Sed Baudelis egreditur cum suis satrapis. Nescio
quid mœstus secum loquit̄. Cōcedamus hinc pau-
lulū ad dexterā / vt nos tardius videat: possimusq;
interea sermones eius aucupari.

Baudelis. Fernandus Rex. Cardinalis.

Quis vnq̄ existimasset: qui annos ab hinc
decem me tot diuitiis opibusq; affluentē:
tanto equitatu ac peditatu stipatum. tot
oppidīs / Castellīs / Urbibus / opere ac natura muni-
tissimis cinctum vndiq; ac vallatū: omni deniq; bo-
norum copia florentem vidisset: fore aliquando:
vt in has erumnas miseriāsq; que nūc me premūt:
inciderem? O fortuna: quæ dici soles nunquam es-
d d iij

se perpetuo bona: vt ex illo tempore: ad hoc: aduer-
sum me es perpetuo mala? **REX.** Hic mihi con-
solandus est: ne se adeo maceret. **CARDINA.**
Bene factum. **REX.** Nihil est Baudeli quod tã-
topere fortunam lamenteris tuam. **BAUDELIS**
O salue Rex inuictissime. Nuper tibi urbem cum
omnibus meis fortunis tradidi. Nunc me ipsum: cõ-
iugem: liberos: spesq; omnes meas. & si quid est mi-
hi amplius reliquum: absq; vlla exceptiõne dedo. Il-
lud dũtaxat per tuam istam dexteram victoria / &
fide gloriosam te oro: vt cum de me: coniuge: libe-
risq; deliberare voles: non victoriam (quæ natura
insolens & superba est) sed tuum mitissimum inge-
nium: tuam solitam humanitatem: mãsuetudinẽ:
clementiam: quas egomet: dum tuus captiuus fui:
expertus sum: in consiliũ adhibeas: fortunamq;:
cui tantum de me licuit: reuereare. **REX.** Exur-
ge ac bonum habeto animum. Sensisti hæctenus:
quantum aduersus hostes in bello valerem: qualis
vero in pace sim: præsertim aduersos eos: qui ad no-
stram fidem misericordiamq; confugerunt: posthac
senties: erisq; documento ceteris: vt expiri malint:
quid possim prodesse amicus: q̃ obesse inimicus.
Vos eum in castra comitamini: vbi curate vt hono-
rifice accipiatur. Sed heus concedite istorsum ad si-
nistram: ne is Reginam ad nos (vt video) cum co-
mitum suorum pompa aduentantem vsquam re-
moretur.

Regina. Rex Fernandus.

Alue **Rex.** Omnia tibi ex sententia hodie
obtigisse maximo pe gaudeo. **REX:** **C**re
do. Quandoquidem tu mearū omniū vo-
luptatum: honoris: & gloriæ particeps & socia es.
Introeamus iam urbem: vt eius possessione (quod
tot suspiriis: tot votis nos ac maiores nostri tādū
optauere) tādē aliquādo perfruamur. **D**e oq; no-
stro gratias agamus: qui tot curis: tot dispendiis:
tot molestiis: laboribus: periculisq; nostris: finē ho-
dierna die imponere: fidemq; suam sanctissimā p
nos ministros suos amplificare & exaltare dignat
est. **REGI.** Istuc si grati esse volumus: vt certe vo-
lumus: iustissimum est. **REX** Eamus iam intro.
REG. In me nulla ē mora. Vos valete & plaudite.

Acta Ludis Romanis Innocētio octa-
uo in solio Petri sedente Anno a Na-
tali Saluatoris .M. CCCC. XCII.
Vndecimo Kalendas Maii.

.j. 4. 9. 4.

NIHIL SINE CAUSA.

.I. .B.

**De Insulis nuper in
mari Indico repertis**

De Insulis nuper inuentis

Epistola **Christoferi Colom** (cui etas nostra multum debet: de **Insulis in mari Indico** nuper inuentis: ad quas perquirendas octauo antea mense: auspiciis & ere inuictissimi **Fernandi Hispaniarum Regis** missus fuerat) ad **Magnificum dominum Raphaelem Sanxis**: eiusdem serenissimi **Regis Thesaurarium** missa: quam nobilis ac litteratus vir **Aliander de Cosco**: ab **Hispano ideomate**: in latinum conuertit: tercio **Kalendas Maii**. **M. cccc. xciiij.** Pontificatus **Alexandri Sexti Anno primo**.

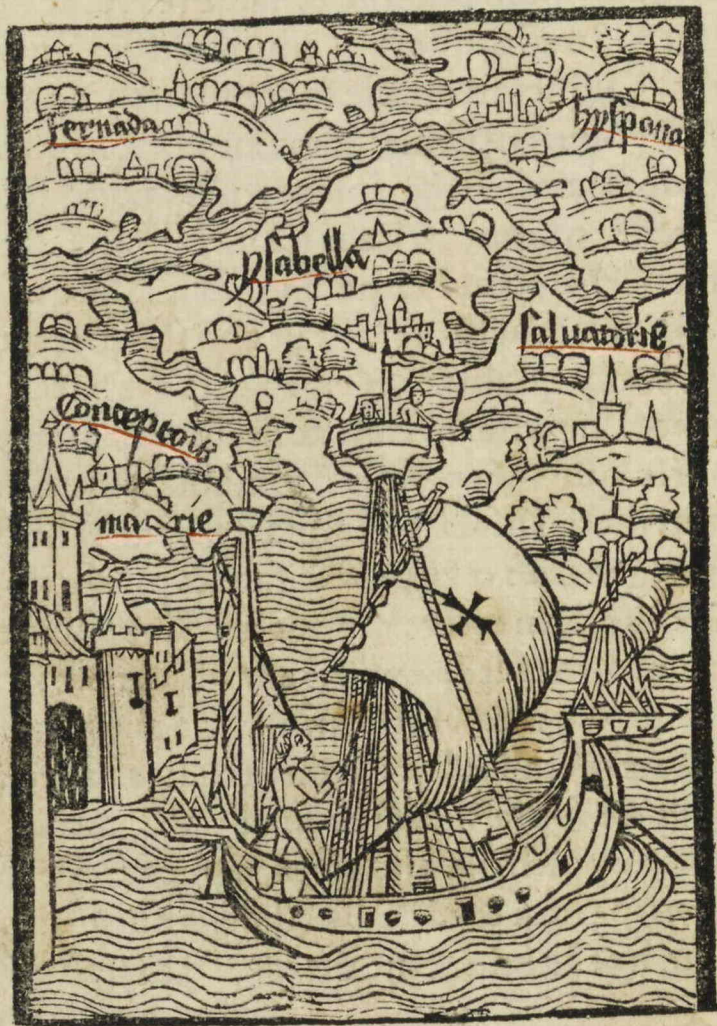
Quoniam susceptę prouincię rem perfectam me consecutum fuisse: gratum tibi fore scio. **Q**uas constitui exarare: quę te vniuscuiusq; rei in hoc nostro itinere gestę inuētęq; admoneāt. **T**ricessimotercio die postq̄ **Gadibus** discessi: in mare **Indicum** perueni: vbi plurimas **Iusulas** innumeris habitatas hominibus reperi: quarum omnium p̄ felicissimo **Rege** nostro: præconio celebrato / & vexillis extensis: cōtradicante nemine possessionē accēpi. primęq; earum: diuī **Saluatoris** nomē imposui. cuius fretus auxilio: tam ad hanc q̄ ad cęteras alias puenimus. Eam vero **Indi Guanahanyn** vocant. **A**lię etiam vnāquanq; nouo nomine nūcupauī. **Q**uipe aliam **Insulam Sanctę Marię Conceptionis**. aliam **Fernandinam**. aliam **Hysabellam**. aliā

Iohānam / & sic de reliquis appellari iussi. Quā pri-
mum in eam Insulam (quam dudum Iohannā vo-
cari dixi) appulimus: iuxta eius littus occidentē ver-
sus aliquantulum processi: tãq; eam magnam nul-
lo reperto fine inueni: ut non insulam: sed continē-
tem Chatay puinciam esse crediderim: nulla tamē
videns oppida / municipiaue in maritimis sita confi-
nibus: p̄ter aliquos vicos & p̄dīa rustica: cū quoq;
incolis loqui nequibā: quare simul ac nos videbant
surripiēbant fugam. Progrediebar vltra: existimās
aliquam me urbem villas ve inuenturū. Deniq; vi-
dens q̄ longe admodū progressis: nihil noui emer-
gebat: & huiusmodi via nos ad Septētrionem defe-
rebat (quod ip̄e fugere exoptabā: terris etenim re-
gnabat bruma) ad austrumq; erat in voto cōtende-
re: nec min⁹ ventī flagitantibus succedebāt. cōsti-
tūi alios nō opiri successus: & sic retrocedēs: ad por-
tum quendā (quem signaueram) sum reuersus: vn-
de duos homines ex nostris in terrā misi: qui inue-
stigarent: esset ne Rex in ea prouincia / vrbesue ali-
quæ. Hī per tres dies ambularunt: inuenerūtq; in-
numeros populos & habitaciones: paruas tamē &
absq; vllō regimine: quapropter redierunt. Interea
ego iam intellexeram a quibusdam Indis: quos ibi
dem susceperam: quomodo huiusmodi prouincia
Insula quidē erat. & sic perrexi oriētem versus: eius
semp stringens littora vsq; ad miliaria .cccxxij. vbi
ip̄sius insulæ sunt extrema: hinc aliam Insulam ad

orientem prospexi: distantem ab hac Iohanna mi-
liaribus .liiij. quā protinus Hispanam dixi: in eāq̃
concessi: & direxi iter: quasi per Septentrionē quē-
admodum in Iohanna ad orientē: miliaria .dliiij.
quæ dicta Iohāna & alie ibidem Insule q̃ fertilissi-
me existunt. Hæc multis atq̃ tutissimis & latis: nec
aliis quos vnq̃ viderim comparandis portibus: est
circundata. multi maximi & salubres hanc interflu-
unt fluuii. multi quoq̃ & eminentissimi in ea sunt
mōtes. Omnes he insule sunt pulcerrime & variis
distincte figuris: perue: & maxima arborum varie-
tate sidera lambentium plene: quas nunq̃ foliis pri-
uari credo: quippe vidi eas ita virētes atq̃ decoras:
ceu mense Maio in Hispania solent esse: quæ alie
florētes: alie fructuose: alie in alio statu: secundum
vniuscuiusq̃ qualitatem vigeant: garriebat philo-
mena: & alii passerēs variū ac innumerū: mense No-
uembris quo ipse per eas deambulabam: Sunt præ-
terea in dicta Insula Iohanna: septem vel octo pal-
marum genera: quæ proceritate & pulchritudine.
(quēadmodum ceteræ omnes arbores / herbe / fru-
ctusq̃ (nostras facile exuperant. Sunt & mirabiles
pin⁹ / agri / & prata vastissima / variæ aues / varia mel-
la / variaq̃ metalla: ferro excepto. In ea autem quā
Hispanam supra diximus nūcupari: maximi sunt
montes ac pulchri: vasta / rura / nemora / cāpi feracis-
simi / seri / pacisq̃ & cōdēdis edificiis aptissimi. Por-
tuum in hac Insula cōmoditas: & præstantia flumī

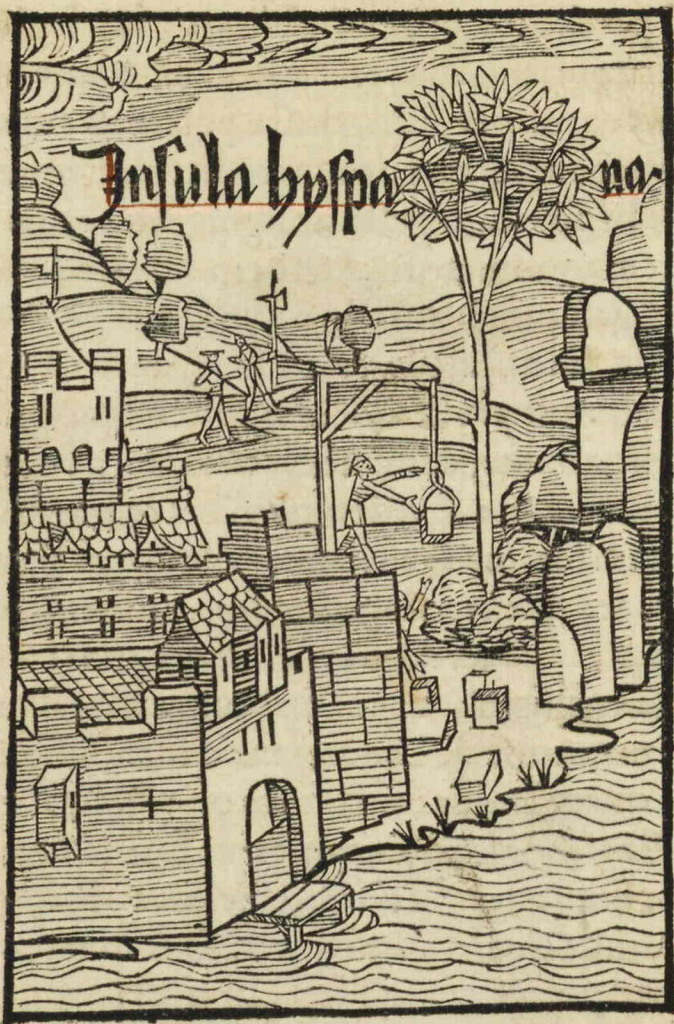
num copia salubritate admixta bominū : quæ nisi
 quis viderit: credulitatem superat . Huius arbores
 pascua & fructus / multū ab illis Iohanę differūt .
 Hæc præterea Hispana diuerso aromatis genere /
 auro metallisq; abundat. cuius quidem & omnium
 aliarum quas ego vidi : & quarum cognitionem
 haheo incolę vtriusq; sexus : nudi semp̄ incedunt :

quē admodū edunt in lucem. præter aliquas femi-
nas. quę folio fronde ue aliqua: aut bombicino ve-
lo: pudenda operiunt: quod ipsę sibi ad id negociū
parant. Carent hi omnes (vt supra dixi) quocunq;
genere ferri. carent & armis: vtpote sibi ignotis. nec
ad ea sunt apti. non propter corporis deformitatē:
(cum sint bene formati) sed quia sunt timidi ac ple-
ni formidine. gestant tamen p̄ armis arundines so-
le perustas: in quaz radicibus: hostile quoddam li-
gneum siccum & in mucronem attenuatum figūt:
neq; his audent iugiter vti: nam sæpe euenit cū mi-
serim duos vel tris homines ex meis ad aliquas vil-
las: vt cum earum loquerent̄ incolis: exiisse agmen
glomeratum ex Indis: & vbi nostros appropinqua-
re videbant: fugam celeriter arripuisse: despretis a
patre liberis / & econtra. & hoc non q̄ cuipiam eoz
damnum aliquod vel iniuria illata fuerit: immo ad
quoscunq; appuli: & quibus cū verbum facere po-
tui: quicquid habebam sum elargitus: pannū alia-
q; p̄ multa: nulla mihi facta versura: sed sunt natu-
ra pauidi ac timidi. Ceterum vbi se cernunt tutos:
omni metu repulso: sunt admodū simplices ac bo-
nę fidei: & in omnibus quę habent liberalissimi: ro-
gantī q̄ possidet inficiatur nemo: quin ipsi nos ad
id poscendum inuitant. Maximum erga omnes a-
morē præferūt: dant quęq; magna p̄ paruis. mini-
ma licet re / nihiloue cōtenti: ego att̄n̄ phibui ne tā
minima & nullius precii hisce darentur: vt sunt lan-

cis / parapsidum / vtiriq; fragmenta / Item clauí / ligu-
le / quanq̄ si hoc poterant adipisci: videbat̄ eis pul-
cerrima mundi possidere iocalia. Accidit enī quen-
dam nauítam: t̄antum aurí pondus habuisse p̄ vna
lígula: quāti sunt tres aurei solidi: & sic alios p̄ aliis
minoris precii: præsertim p̄ blanquis nouis: & qui-
busdam nummis aureis: p̄ quibus habendis dabāt
quicquid petebat venditor: puta vnciam cum dimi-
dia & duas aurí: vel triginta & quadraginta bōbi-
cis pōdo: quā ipsi iā nouerāt. Item arcuū / ampho-
re / hídríe / doliq; fragmenta: bombice & auro tan-
quā bestię comparabant: quod quia iniquum sane-
rat: vetui: dedi; eis m̄lta pulcra & grata: quę me
cum tuleram nullo interueniente premio: vt eos mi-
hi facilius conciliarem: fierētq; christicole: & vt sint
proní in amorem erga Regem reginam príncipesq;
nostros & vniuersas gentes Hispaniæ: ac studeant
perquirere & coaceruare: ea; nobis tradere quib;
ipsi afflunt & nos magnopere indigemus. Nullam
hií norunt ydolatriã: immo firmissime credūt om-
nem vim: omnē potentiam: omnia deniq; bona es-
se in celo: meq; inde cum his nauibus & nautis de-
scēdisse: atq; hoc animo vbi fui susceptus postq̄ me
tum repulerant. Nec sunt segnes aut rudes: quín
summi ac p̄spicacis ingenii: & homíes qui transfre-
tant mare illud: nō sine admiratiōe vniuscuiusq; rei
rationem reddunt: sed nunq̄ viderūt gentes vesti-
tas neq; naues huiusmodi. Ego statim atq; ad ma-

re illud peruenire: prima Insula quosdā Indos vīo
lenter arrīpui: qui edīscerēt a nobis: & nos pariter
docerent ea: quorū ipsi in hīsce partibus cognitio=
nem habebant. & ex voto successit: nam breuī nos
ipfos: & hī nos: tum gestu ac signis: tū verbis intel=
lexerūt: magnoq; nobis fuere emolumēto. veniūt
modo mecū tamē: qui semp putāt me desiluisse e
coelo q̄uis diu nobiscū versati fuerint: hodieq; ver=
senē. & hī erant primī: qui id quodcūq; appellaba=
mus nunciabant: alii deinceps aliis elata voce dicē=
tes. Venite venite & videbitis gētes ethereas. Quā
obrem tam femine q̄ viri: tam impuberes q̄ adulti:
tam iuuenes q̄ senes: deposita formidine / paulo an=
te concepta: nos certatim vīsebāt magna iter stipā=
te caterua / aliis cibum / aliis potum afferētibus: ma=
ximo cum amore ac benivolentia incredibili. Ha=
bet vnaqueq; Insula: mltas scaphas solidi ligni: &
si angustas: longitudine tamen ac forma nostris bi=
remibus similes: cursu autē velociōres. Regunt̄ re=
mis tantūmodo: Harum quedē sunt magnæ: que=
dam parue: quedam in medio consistūt. Plures ta=
men biremi que remigēt duodeuiginti transtris ma=
iores: cum quibus in omnes illas Insulas: que innu=
mere sunt: traicitur cunq; hīs suam mercaturam ex=
ercēt: & inter eos cōmertia fiunt. Aliquas ego hęc
biremīum seu scapharum vidī: que vehebāt septua=
ginta & octuaginta remiges. In omibus hīs Insu=
lis nulla est diuersitas inter gentis effigies. nulla in

moribus atq; loquela: quoniam omnes se intelligunt ad-
inuicem: quæ res utilis est ad id: quod serenissimum
Regem nostrum exoptare precipue reor: scilicet eo-
rum ad sanctam christi fidem conversionem. cui qui-
dem quantum intelligere potui facilissimi sunt & pro-
ni. Dixi quemadmodum sum progressus antea Insu-
lam Iohanam per rectum tramitem occasus in ori-

entem miliaria .cccxxij. secundum quam viam & interuallū itineris : possum dicere hanc Iohanam esse maiorem Angliā & Scotia simul : nāq; vltra dicta .cccxxij. passuum milia : in ea parte quę ad occidentem prospectat : due (quas nō pecii) supersunt prouincię : quarum alteram Indi Anan vocant : cuius accole caudati nascuntur. Tenduntur in longitudinē ad miliaria .clxxx. vt ab his quos veho mecum Indis percepi : qui omnis has callent Insulas. Hispanę vero ambitus maior est tota Hispania a cologna vsq; ad fontem rabidum. Hincq; facile arguitur qđ quartū eius latus quod ipse per rectam lineam occidentis in orientem traieci : miliaria continet .dxi. Hęc Insula est affectanda & affectata nō spernenda in qua & si aliarum omnium vt dixi pro Inuictissimo Rege nostro solenniter possessionem accepi : earumq; imperiū dicto Regi penitus committitur : in oportuniori tamen loco : atq; omni lucro & commertio condecienti : cuiusdam magnę ville : cui Natiuitatis domini nomen dedimus : possessionem peculiariter accepi . ibiq; arcem quandā erigere ex templo iussi : quę modo iam debet esse perfecta : in qua homines necessarij sunt visi : cum omni armorum genere : & vltra annum victu oportuno reliqui. Item quandam carauellam : & pro alijs cōstruendis tam in hac arte qđ in ceteris peritos : ac eiusdem Insule Regis erga nos beniuolentiam & familiaritatē incredibilem. Sunt enim gētes ille ama-

biles admodum & benigne : eo ꝑ Rex prædictus
me fratrem suum dici gloriabatur. Et si animum re
uocarent; & his qui in arce manserunt nocere velint:
nequeunt: quia armis carent: nudi incedunt: & ni
mium timidi. ideo dictam arcem tenentes: dunta
xat possunt totam eam insulam nullo sibi imminē
te discrimine* (dūmodo leges quas dedimus ac re
gimen non excedant) facile detinere. In omnibus
his Insulis vt intellexi: quisq; vni tantum cōiugi ac
quiescit: præter principes aut reges: quibus viginti
habere licet. Feminae magis q̄ viri laborare vident:
nec bene potui intelligere an habeant bona propria
vidi enim quod vnus habebat aliis impartiri: p̄ser
tim dapes / obsonia / & huiusmodi. Nullum apud
eos monstrum reperi: vt pleriq; existimabant: sed
homines magnę reuerētię atq; benignos. Nec sunt
nigri velut ethiopes. habent crines planos ac demis
sos: nō degunt vbi radiorum solaris emicat calor.
permagna namq; hic est solis vehemētia: p̄pterea
ab equinoctiali linea distat (vbi videt) gradus sex
& viginti Ex montium acuminib⁹ maximū quoq; vi
get frigus: sed id quidē moderant Indi: tū loci con
suetudine: tū rerū calidissimæ quib⁹ frequēter &
luxuriose vescunt p̄sidio. Itaq; mōstra aliq̄ nō vidi:
neq; eorū alicubi habui cognitionē: excepta quadā
Insula Charis nūcupata: quæ secūda ex Hispana
in Indiam transfretatibus existit. quam gens que
dam a finitimis habita ferocior / incolit. hi carne

*populari

humana vescuntur. **H**abent predicti biremiū genera plurima: quibus in omnes Indicas Insulas traiciunt/depredant/surripiuntque quecumque possunt. Nihil ab aliis differunt: nisi quod gerunt more femineo longos crines. vtuntur arcubus & spiculis arundineis: fixis (vt diximus) in grossiori parte attenuatis hastilibus. ideoque habentur feroces: quare ceteri Indii inexhausto metu plectuntur: sed hos ego nihili facio plus quam alios. **H**ii sunt qui coeunt cum quibusdam feminis: quae sole Insulam Matheunin primam ex Hispana in Indiam traicientibus habitant. **H**e autem femine nullum sui sexus opus exercent: vtuntur enim arcubus & spiculis sicuti de earum coniugibus dixi: muniunt sese laminis eneis: quarum maxima apud eas copia existit. **A**liam mihi Insulam affirmant super predicta Hispana maiorem: eius incole carent pilis. auroque inter alias potissimum exuberat. **H**uius Insule & aliarum (quas vidi) homines mecum porto: qui horum quae dixi testimonium perhibent. **D**enique vt nostri discessus & celeris reuersionis compendium: ac emolumentum breuibus astringam hoc polliceor: me nostris Regibus inuictissimis paruo eorum fultum auxilio: tantum auri daturum quantum eis fuerit opus. tantum vero aromatum. bomicis. masticis (quae apud Chium duntaxat inuenitur) tantumque ligni aloes. tantum seruorum hydrophilatorum: quantum eorum maiestas voluerit exigere. **I**tem reubarbarum & alia aromatum genera: quae hii quos in di-

^x hydolatrarum E.P.

Et a arce reliqui; iam inuenisse: atq; inuētuos existi-
mo. quādoquidem ego nullibi magis sum moratus
nisi quantū me coegerūt venti: præterq̄ in villa Na-
tiuitatis: dū arcem condere & tuta omnia esse pui-
di. Quæ & si maxima & inaudita sunt: multo tamē
maiora forēt si naues mihi (vt ratio exigít) subue-
nissent. Veꝛe multū ac mirabile hoc: nec nostris me-
ritis correspōdens: sed sanctę Christianę fidei: nos-
trorūq; Regum pietati ac religioni. quia quod hu-
manus consequi non poterat intellectus: id huma-
nis concessit diuinus. Solet enim deus seruos suos:
quicq; sua præcepta diligunt: etiā in impossibilibus
exaudire: vt nobis in præsentia contigit: qui ea cō-
secuti sumus: quę hactenus mortalium vires miní-
me attigerant. nam si harū Insularū quicpiā aliqui
scripserunt aut locuti sunt: omnes p̄ ambages & cō-
iecturas / nemo se eas vidisse asserit: vnde p̄pe vide-
batur fabula. Igit̄ Rex & Regina / principes / ac eo-
rum regna fœlicissima: cunctæq; aliæ Christianorū
p̄uincię: Saluatori domino nostro Iesu christo aga-
mus gratias: qui tāta nos victoria munereq; dona-
uit: celebrentur processiones: peraganť solennia sa-
cra. festaq; fronde velentur delubra. Exultet Chri-
stus in terris: quēadmodū in coelis exultat: cum tot
populorum perditas ante hac animas saluatum iri
preuidet. Letemur & nos: tum p̄pter exaltationē
nostrę fidei. tum p̄pter rerū temporalium incremē-
ta: quorū nō solū Hispania: sed vniuersa Christia-

nitas est futura p̄ticeps. Hęc vt gesta sunt sic breui-
ter enarrata. Vale. Vlisbonę/pridie ydus Marcii.

Christoforus Colom Oceanicę classis Præfectus.

**Epigrāma. R. L. de Corbaria Episcopi Mōtis-
palusii.**

Ad Inuictissimū Regem Hispaniæ.

Tam nulla Hispanis tellus addenda triumphis:

Atq; parum tantis viribus/orbis erat.

Nunc longe Eois regio deprensa sub vndis:

Auctura est titulos Bęthice magne tuos.

Vnde repertori merito referenda Columbo

Gratia: sed summo est maior habenda deo:

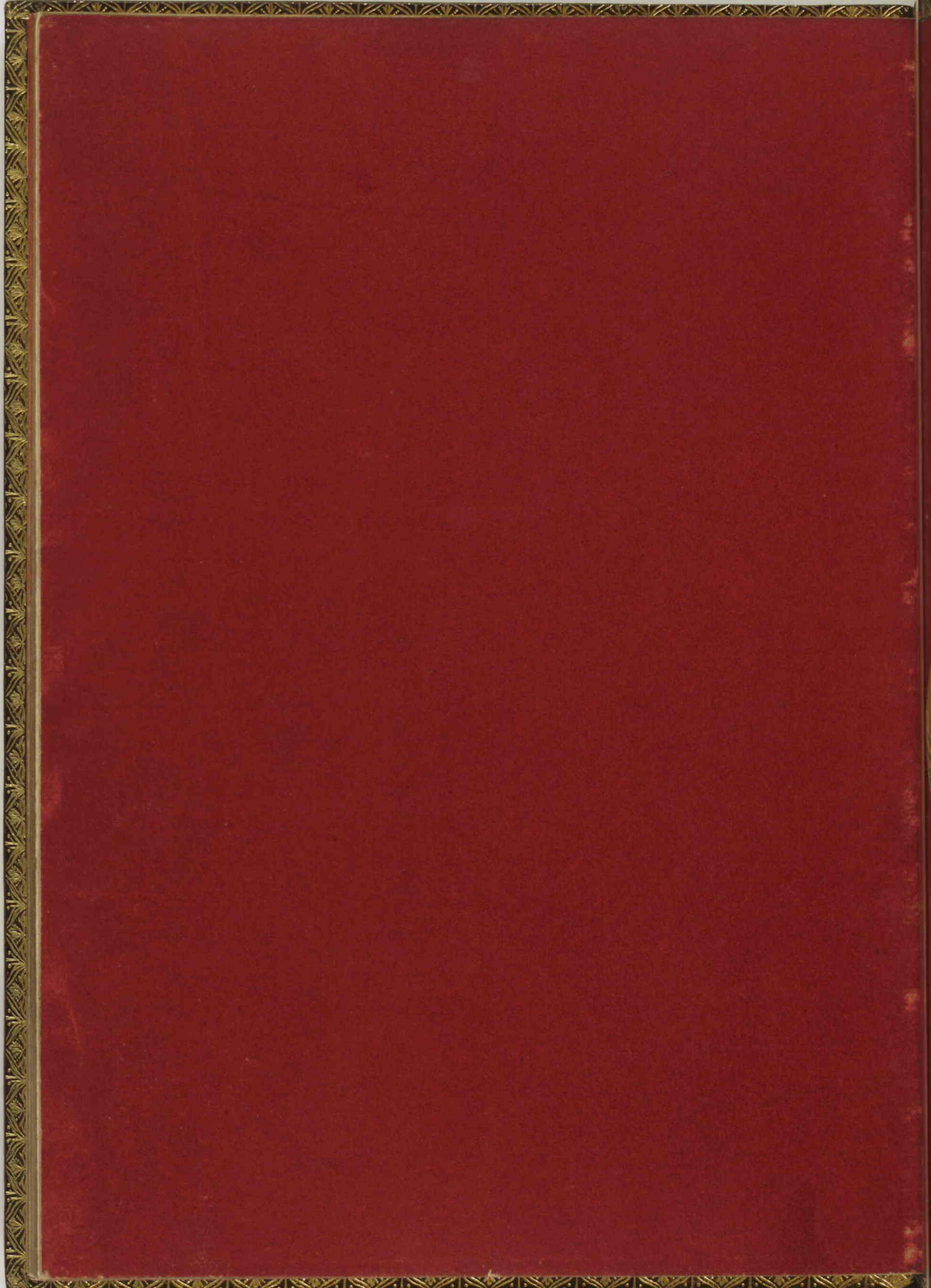
Qui vincenda parat noua regna/ tibiq; sibiq;

Teq; simul fortem præstat & esse pium.

Oceanica Classis

COLUMBI Epistola de Insulis in Mare Indico inventis, 4to. *woodcuts, red morocco super extra, an extraordinary fine large copy* Basil. 1494

This is the only edition of this celebrated letter describing the discovery of America which is ornamented with wood engravings. To this is joined: "Verardi in laudem Ferdinandi Hispaniæ Regis et Regni Granatæ Obsidio, Victoria et Triumphus."

— The same, translated in German, with Alterations and Additions to this celebrated Epistle, 4to. *antique morocco extra by Bedford*

Straszburg, 1497

A facsimile of this excessively rare tract by the elder Harris, upon old paper, done with such marvellous exactness that it requires the greatest skill and expertness to detect it from the original. Only *five* copies were executed from the excessively rare if not *unique* copy in the Grenville library.

VERARDI

HISTORIAM

VATICANAM